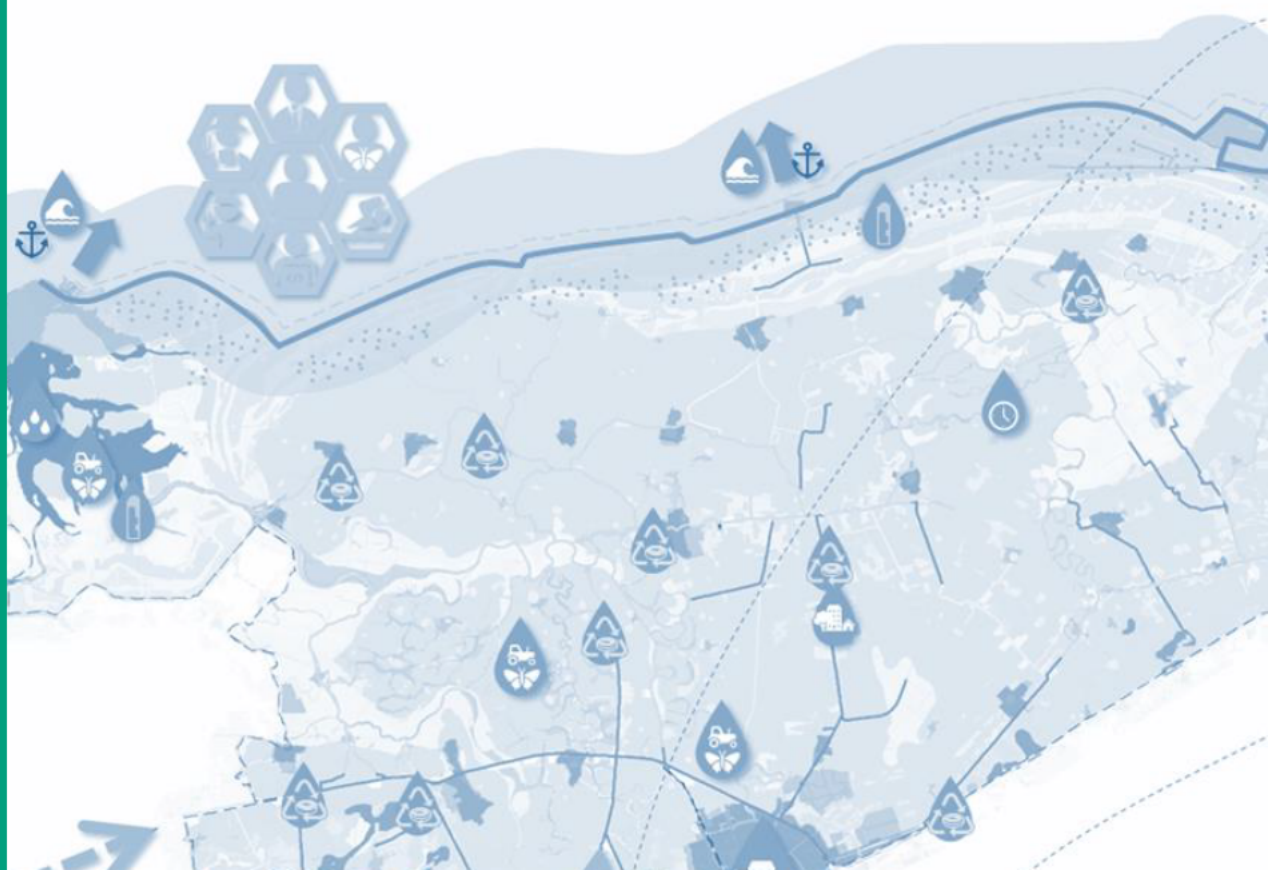

Waterschap NOORDERZIJLVEST

BLAUWE OMGEVINGSVISIE

december 2021

Inhoudsopgave

De BOVi in een notendop	4
Wat is de BOVi?	5
Waarom maken we een BOVi?	5
Hoe is de BOVi tot stand gekomen?	6
Wat is het resultaat van het proces tot dusver?	7
Welke status heeft de BOVi?	8
Hoe gaan we de BOVi nu gebruiken?	8
Het vervolg na deze eerste BOVi	9
De BOVi +NOVI + POVI + GOVI	9
Onze Blauwe Omgevingsvisie	13
Hoe is de visie opgebouwd?	13
Onze ambitie:	14
Noorderzijvest: een toekomstbestendig waterbeheergebied voor ons allemaal!	14
Klimaatadaptatie en -mitigatie verrijkt de uitvoering van onze waterschapstaken	15
Onze Visiekaart	17
Onze principes	19
Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we <i>met robuust werk aan water</i>	19
Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we <i>met maatwerk</i>	19
Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we <i>met elkaar</i>	19
Onze uitgangspunten:	20
1. Samen blijven we klimaatklaar	20
Zorgen voor robuust waterbeheer	20
Klimaatadaptatie vraagt op lange termijn ontwikkelen van een bredere kustzone (primaire waterveiligheid)	21
Onderzoeken veiligstellen van buitendijkse gebieden (primaire waterveiligheid)	22
Klimaatadaptatie vraagt om water vasthouden in natte tijden (wateroverlast)	22
Klimaatadaptatie vraagt om water vasthouden voor droge tijden (droogte)	23
Inzetten op klimaatadaptieve steden en dorpen (hittestress, watersysteemdiensten)	23
2. Ons watersysteem wordt meer natuurlijk	24
We voeren het gesprek als de grens van het functioneren van ons watersysteem in zicht komt (andere vorm van peilbeheer)	24
We gebruiken de blauw-groen-bruine ondergrond als basis	26
We kiezen voor gebiedsdifferentiatie voor klimaatadaptatie, een meer natuurlijk watersysteem, landgebruik en ruimtelijke ontwikkeling	26
Functie volgt bodem	27
Een gezond watersysteem (waterkwaliteit)	28
Toekomstbestendige landbouw faciliteren vanuit een robuust watersysteem	29
Aanvoeren zoetwater; heroverwegen mate doorspoeling tegen verzilting	29
Toekomstbestendig natuur & biodiversiteit faciliteren vanuit een robuust watersysteem	30
Waterkwaliteit voor recreatie	30
Waterbeleving en volksgezondheid	31
3. We faciliteren onze partners in slimme ruimtelijke ontwikkelingen	32
Versterken economisch groeipotentieel gecombineerd met wateropgaven	32
Waarderen Ruimtelijke kwaliteit & cultuurhistorie	33

Gastheer voor recreanten	34
4. We werken mee aan een volhoudbare wereld	35
Samen werken met duurzame partners	35
Reductie van uitstoot van broeikasgassen wordt onderdeel van onze activiteiten (mitigatie)	35
We hebben op termijn geen rioolwaterzuiveringsinstallaties meer, maar water-, energie- en grondstoffenfabrieken	36
Circulariteit in werken, beheer en onderhoud	37
5. We zijn een gewaardeerde (beleids)partner	38
Waarde toevoegen door een nieuwe vorm van (samen)werken	38
Meer agenderend, signalerend, inspeland op ontwikkelingen	39
Implementatie Omgevingswet	40
6. We zijn een maatschappelijk verantwoordelijke overheid	41
Werken aan adaptief deltamanagement	41
Zorgen voor duurzame oplossingen, kwaliteit verbeteren en kwetsbaarheid verminderen.	42
We transformeren digitaal	42
We stellen ons op als proactieve en ondernemende overheid.	43

De BOVi in een notendop

Noorderzijlvest:

Een toekomstbestendig waterbeheergebied voor ons allemaal!

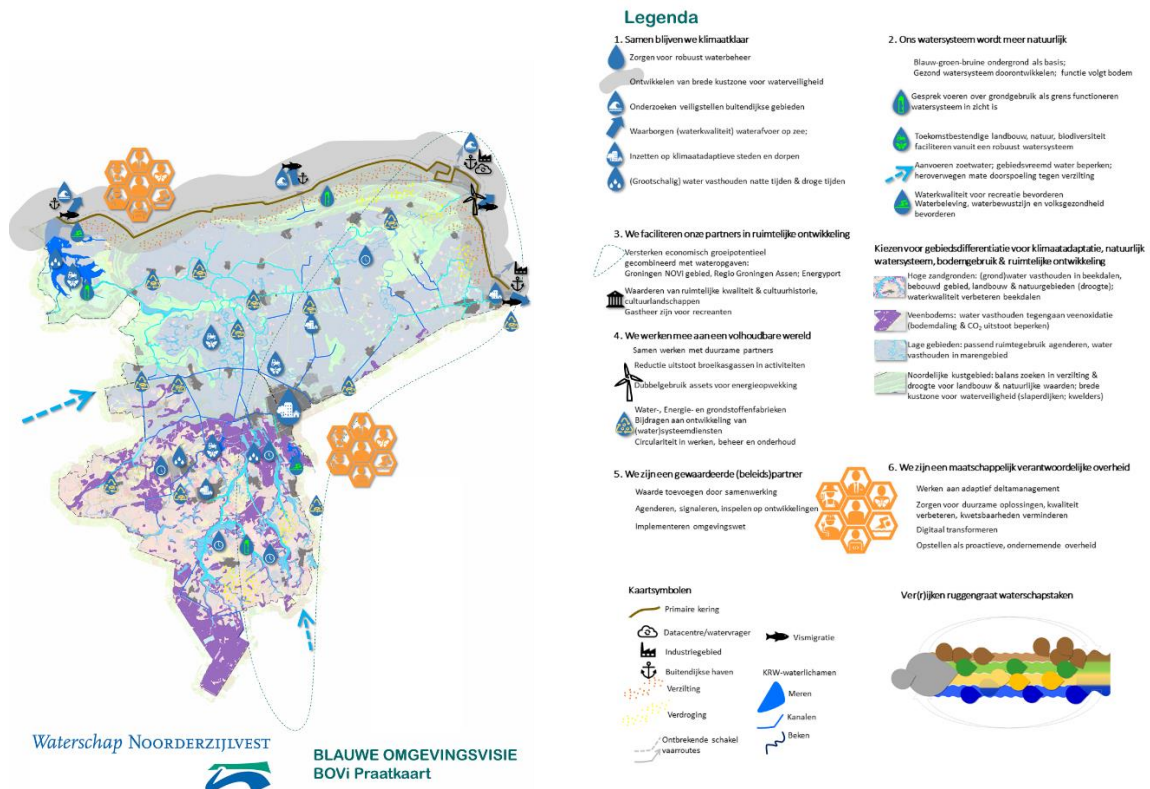
Onze principes:

Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we
Met robuust werk aan water
Met maatwerk
Met elkaar

Onze uitgangspunten:

Samen blijven we klimaatklaar
Ons watersysteem wordt meer natuurlijk
Wij faciliteren onze partners in ruimtelijke ontwikkelingen
We werken mee aan een volhoudbare wereld
We zijn een gewaardeerde (beleids)partner
We zijn een maatschappelijk verantwoordelijke overheid

Een toekomstbestendig waterbeheergebied Noorderzijlvest voor ons allemaal maken we
met robuust werk aan water • met maatwerk • met elkaar

Wat is de BOVi?

De Blauwe Omgevingsvisie (kortweg BOVi) is een strategische visie voor de langere termijn. Het geeft aan hoe het waterschap op dit moment naar de toekomst kijkt om onze taken uit te blijven voeren en ons waterbeheergebied toekomstbestendig in te kunnen richten.

Met deze allereerste BOVi geven we een aanzet voor bestuurlijke focus en koers. De BOVi maakt complexe opgaven inzichtelijk en maakt duidelijk welke onderwerpen we nadrukkelijk willen agenderen om ons werk haalbaar en betaalbaar te houden.

Het belangrijkste kenmerk van de BOVi is dat het vooral ook een proces is. Dat is in de basis nog belangrijker dan het product. Het gesprek over onze zeer diverse toekomstagenda is immers niet eenvoudig. We gaan de discussie over complexe vraagstukken niet uit de weg:

- we staan ervoor aan de lat om klimaatklaar te blijven;
- de transities in energie, landbouw en natuur zijn onontkoombaar;
- we moeten onze keuzes maatschappelijk nadrukkelijker verantwoorden;
- overheden worden, met de omgevingswet in zicht, geacht als één overheid op te treden (of het nu gaat om het ontwikkelen van 'eigen' initiatieven of om het mogelijk maken van initiatieven die van 'buiten' komen).

Waarom maken we een BOVi?

Deze complexiteit is de directe aanleiding om vanaf de start deze BOVi tot stand te laten komen samen met de partners in onze omgeving. Dat doen we omdat we een gedeeld beeld nodig hebben van ieders belangen in het (eigen) werk en de invloed daarvan op de bredere schaal van Noord-Nederland. Alleen met dat gedeelde beeld over de (ruimtelijke) toekomst van ons gebied ontstaat een basis voor samenwerking om meerwaarde te creëren voor onze omgeving. We werken dus niet meer vanuit een eigen 'machts'positie maar vanuit de opgave(n) in het gebied waarin we allemaal werken. Dat vraagt een andere manier van samenwerken die continu aandacht nodig heeft. Aandacht om samen tot een gefundeerd vertrekpunt te komen; aandacht om met elkaar op een adaptieve manier beleid te maken en aandacht voor specifieke kenmerken om gebiedsgericht te kunnen werken.

Daarom rust onze BOVi op drie principes (pijlers):

- met robuust werk aan water;
- met maatwerk;
- met elkaar.

Provincies en gemeenten zijn op grond van de nieuwe Omgevingswet verplicht om omgevingsvisies te maken. Voor waterschappen geldt die verplichting niet. We hebben dat tóch gedaan omdat:

- we onze langjarige toekomstagenda helder voor ogen willen hebben. Dat betekent dat we eenduidig weten waar onze opgaven liggen en wat dat gaat betekenen voor het werk van het waterschap. Het is nieuw voor het waterschap om zover vooruit te kijken. Maar het moet: daar waar ons watersysteem nu nog goed functioneert is dat met doorgaande klimaatverandering en bodemdaling niet gegarandeerd. We moeten voor de lange termijn nu al mogelijkheden, kansen en eventuele knelpunten onderzoeken;

- we met onze BOVi voeding geven aan de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies die nog gemaakt worden (of nu in de maak zijn). Met onze opgehaalde baggage willen we vanuit een sterkere agenderende rol vroeg aan tafel zitten in deze visietrajecten;
- we de belangen en inzichten van de partners in onze omgeving goed willen kennen zodat we met zo compleet mogelijke opgaven het continue gesprek verder voeren en op zoek gaan naar meerwaarde in ons gebied.

Hoe is de BOVi tot stand gekomen?

Het proces om deze BOVi te realiseren, is een belangrijke basis. Beleid voorbereiden en maken met elkaar betekent continu in gesprek zijn met onze medewerkers, met ons bestuur en met onze regionale partners. Deze gesprekken zijn talrijk geweest in de afgelopen twee jaar. Het heeft durf gevraagd om nog onvoltooide producten op tafel te leggen en gewoon het gesprek aan te gaan. Dit kon alleen als we bereid zijn om met een open vizier te luisteren naar de belangen van onze partners, onze belangen daarnaast te leggen en samen te kijken wat haalbaar is. Transparantie en vertrouwen zijn voorwaarden om samen op te trekken. Er is hard gewerkt om het ambtelijke netwerk om ons heen op te bouwen. Nu blijft het hard werken om de relaties warm te houden. We doen dat door actief en met focus onze partners te benaderen en ook door gebruik te maken van bestaande samenwerkingsverbanden:

- Agenda Noord-Nederland;
- Regionale Klimaatadaptatiestrategie;
- Regionale Energiestrategieën;
- waterketenoverleggen;
- risicodialogen.

De kunst is om steeds dwarsverbanden te leggen met ons eigen werk en het werk van anderen om zo de integrale benadering steviger te verankeren. We zijn aan de slag gegaan vanuit de volgende basis:

- we voldoen aan de wettelijke taken die we als waterschap moeten uitvoeren (voldoende, schoon en veilig voor onze inwoners, boeren, bedrijven en natuur);
- we zoeken naar betaalbare en duurzame oplossingen voor het watersysteem en de waterketen: kwaliteit verbeteren en kwetsbaarheid verminderen;
- we zijn een betrouwbare, waardevolle, zichtbare samenwerkingspartner die meewerkt aan een toekomstbestendig waterbeheergebied voor onze inwoners;
- we zetten onze kennis van water in bij oplossingen voor grote ruimtelijke opgaven;
- we dragen bij aan klimaatopgaven (adaptatie en mitigatie) en energietransitie (verminderen broeikas, CO₂-reductie en circulaire economie);
- we werken in de geest van de Omgevingswet.

We hebben binnen en buiten onze organisatie open vragen gesteld zoals *“wat vind je belangrijk voor de toekomst van onze regio?”*; *“welke grote opgaven zie je?”*, *“welke belangen spelen een rol?”* en *“waarom is dat belangrijk voor jullie?”*. Met praatplaten en -kaarten zijn we begonnen aan onze stap naar buiten: met gemeenten, provincies, waterbedrijven en andere ‘stakeholders’ zoals landbouw- en natuurorganisaties hadden we analyserende gesprekken. Dat gaf ons een eerste inzicht in de belangrijke vraagstukken die in het gebied spelen.

Vanuit de opgehaalde belangen hebben we gezocht naar denk- en oplossingsrichtingen voor de toekomst. We hebben vooral gezocht naar het soort belang dat we tegenkwamen: is het gelijkgesteld,

is het tegengesteld of zijn er belangen naar voren gekomen die we nog niet kenden? Op basis daarvan schreven we richtinggevende uitspraken. We bespraken deze richting met ons algemeen bestuur. Deze basis is daarna opnieuw gebruikt in vervolgesprekken met onze partners. Daaruit vloeien dit visiedocument en de visiekaart voort.

Het moet gezegd: de bedoeling was om de BOVi in een stevig participatieproces samen met onze partners, zakelijke 'stakeholders' en ook bewoners te maken. Toen kwam de coronacrisis. Die heeft behoorlijk roet in het eten gegooid. Gesprekken voeren zoals we bedacht hadden, in fysieke bijeenkomsten met zeer diverse samenstellingen en op zoek naar waardevolle kruisbestuiving; dat kon opeens niet meer. Vrijwel alle gesprekken vonden online plaats. Het heeft tijd gekost om een nieuwe balans te vinden in de route op weg naar deze BOVi.

Wat is het resultaat van het proces tot dusver?

De opgaven die deze BOVi beschrijft, zijn niet alleen vanuit ons eigen perspectief opgeschreven. Ze zijn gevoed en verrijkt door de inbreng van velen binnen en buiten onze organisatie. We hebben in dit proces waardering ontvangen voor het initiatief om het maken van onze BOVi samen op te pakken.

We merken dat iedere partij, belanghebbende of medeoverheid zoekende is naar de goede balans in samenwerking vanuit de eigen rol, taken en bevoegdheden. Ons waterschap pretendeert niet de wijsheid in pacht te hebben. We willen tegelijkertijd wel de hand reiken om die complexe opgaven het hoofd te bieden vanuit een deskundige, open en samenwerkende houding. We hebben een begin gemaakt met het gesprek over onze bedoeling en inzet. We zijn in beeld bij onze partners en de opgaven zijn verkend. We hebben nog geen gedeelde belangen en gezamenlijke vertrekpunten met elkaar kunnen vaststellen. Daarvoor is meer tijd, energie, focus en aandacht nodig.

Daarom is deze BOVi een vertrekpunt om het gesprek te blijven voeren om de uiteindelijke opgaven scherp te krijgen en in stapjes te kunnen vertalen naar prioriteiten, doelen en maatregelen op korte en middellange termijn, bijvoorbeeld in ons onlangs vastgestelde Waterbeheerprogramma 2022-2027. Bij onze partners is bereidheid en behoefte om in gesprek te blijven en de samenwerkingsopgave verder vorm en inhoud te geven. Dat is een proces waarin we allemaal moeten leren wat het betekent om adaptief beleid te maken met elkaar.

Er ligt een visie waarin het waterschap zich meer dan ooit agenderend uitspreekt over complexe vraagstukken. Niet om er een pasklare oplossing voor aan te dragen, wel om de richting aan te geven en om aan te geven dat we de (moeilijke) discussies die daaruit voortkomen niet uit de weg gaan.

In onze eigen organisatie is beweging ontstaan op strategisch niveau om ons werk breder aan te kunnen en te willen vliegen. De noodzaak om onze deskundige rol te pakken in de actuele transities (klimaat, energie, landbouw) op een groter podium dan alleen dat van ons eigen waterschap wordt gevoeld en gevoed.

In het verlengde van onze primaire wettelijke taken zetten we stappen om verder te kijken dan onze eigen verantwoordelijkheden, bevoegdheden en rollen. We blijven gaan over het water en zijn er voor de mensen; mensen die van overheden en partijen in de regio een eenduidige en gezamenlijke aanpak mogen verwachten in het toekomstbestendig maken van hun leefomgeving.

Welke status heeft de BOVi?

We leven in een tijd van grote transities. We moeten wendbaar genoeg zijn om daarop in te spelen. De termijnen van vooruitkijken voor de grote maatschappelijke opgaven zijn verschillend van aard. Voor sommige opgaven zoals waterveiligheid moeten we honderd jaar vooruitdenken; voor calamiteiten moeten we binnen minuten klaarstaan.

Met het BOVi proces ontwikkelen we ons steeds beter om met telkens veranderende inzichten beleid te maken voor de (zeer) lange termijn. De BOVi heeft daarom geen einddatum, geen houdbaarheidsdatum, maar het is een levend, adaptief beleidsstuk. Het komt steeds vaker op de agenda. Zo kunnen we de gekozen richting blijven toetsen en bijsturen. Niet eens in de tien jaar, maar jaarlijks of tweejaarlijks. Kortom: de BOVi is nooit af.

De BOVi is bedoeld als richtinggevende basis waarmee we het gesprek over de concretisering van onze vraagstukken en opgaven verder met onze omgeving vormgeven en uitbouwen. De bedoeling daarvan is meerwaarde voor ons leefgebied te creëren.

De BOVi is daarmee het vertrekpunt om te komen tot (nieuwe) bestuurlijke keuzes en afspraken in het toekomstbestendig maken van het gebied waarin we allemaal ons (deel van het) werk doen.

Hoe gaan we de BOVi nu gebruiken?

De Blauwe Omgevingsvisie geeft strategische sturing aan een aantal beleidsdocumenten. Het Waterbeheerprogramma 2022 – 2027 (WBP) is de uitwerking van de BOVi op tactisch en operationeel niveau (doelen- en maatregelen) en borduurt voort op de samenwerkingsopgave in de regio. We gaan kort gezegd van goede bedoelingen naar concrete voorstellen met zicht op (financiële) consequenties en risico's.

Alle waterschappen zijn wettelijk verplicht een dergelijk maatregelenprogramma op te stellen over de periode 2022-2027. In het WBP geven we aan op welke manier we de ambities uit de BOVi op de kortere termijn willen uitwerken. Om van de visie naar concrete beleidsvoornemens voor de korte en middellange termijn te komen, bouwen we voort op het BOVi proces.

Het Waterbeheerprogramma focust zich op een periode van zes jaar en zal, net als de BOVi, op een adaptieve manier actueel gehouden worden. Het WBP past binnen de strategische richting voor de lange termijn zoals omschreven in de BOVi. De BOVi bouwt voort op de bestuurlijke uitgangspunten van het bestuursakkoord, de meest recente kaderbrief en het onlangs verschenen jaarplan. De processen om deze instrumenten te maken blijven elkaar steeds voeden.

Tegelijk met de uitwerking van het WBP blijven we werken aan de strategische uitgangspunten in de BOVi. We blijven onze beleidstukken aanscherpen door steeds op draagvlak en haalbaarheid te toetsen. Dit kan betekenen dat we soms kleine tekstuele verbeteringen aanbrengen, zoals een duidelijker omschrijving of een term die meer draagvlak heeft. Grote veranderingen, waar het echt om een andere strategische richting in ons beleid gaat, leggen we voor aan ons bestuur. Zo blijft de BOVi actueel en is het daarmee de basis voor ons handelen.

Het vervolg na deze eerste BOVi

Voor de doorontwikkeling naar de volgende BOVi hebben we alvast een paar uitwerkingen in gedachten:

- **BOVi gebieden:** we hebben de ambitie om meer gebiedsgericht te werken. Dit doen we in nauwe samenwerking met de bewoners en 'stakeholders' van het betrokken gebied. Voor het WBP staat de uitwerking van deze ambitie op de rol. De inzichten daaruit voeden weer de volgende versie van de BOVi om een strategie uit te zetten voor BOVi-gebieden.
- We hebben een ambitieuze lange termijnvisie. Vele belangen komen samen in koppelopgaven en koppelkansen. Keuzes zijn onvermijdelijk: niet alles kan. We werken een **afwegingskader** uit met een voorkeursvolgorde op strategisch niveau. We denken aan de volgende randvoorwaarden: combinaties van opgaven (doelen) gaan voor enkelvoudige opgaven (doelen); kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal; over je eigen grenzen heen kijken om samenwerking te bevorderen en afwenteling te voorkomen; wettelijke kaders als koude ondergrens. Dit afwegingskader koppelen we aan strategische verdringingsreeks op rijksniveau zoals beschreven in het Deltaplan Zoetwater. Daarnaast willen we de randvoorwaarden en bandbreedtes waarbinnen we keuzes maken duidelijker definiëren: wat is de koude ondergrens (wat moeten we?) en wat is de warme bovengrens (wat willen we graag en hoe ver gaan we daarin?). Bij deze uitwerking past een stevige dialoog over mogelijke consequenties. Er is tijd nodig om dit zorgvuldig aan te pakken.
- We maken een advies over de manier waarop we de visie levend willen houden om **adaptief beleid** te maken; op welke manier we denken de beleidscyclus te doorlopen met specifieke aandacht voor signaleren, agenderen, evaluatie en monitoring.
- We ontsluiten de BOVi digitaal. Daarbij hoort (op termijn) ook een interactieve kaart. We ontwikkelen methodieken om dit zo goed mogelijk te laten aansluiten op de vereisten die de omgevingswet van onze beleidsproducten gaat stellen.

In een veranderende wereld leren we stap voor stap anders (samen)werken. Als er iets is dat dit BOVi proces tot dusver heeft duidelijk gemaakt, dan is dat het! Meer dan ooit heeft Noorderzijlvest ruimte gegeven om zichtbaar en agenderend op te treden in de omgeving om ons heen. Het begin is gemaakt: op naar een constructief en reëel vervolg!

De BOVi +NOVI + POVI + GOVI

Met de invoering van de Omgevingswet wordt aan het Rijk, provincies en gemeenten gevraagd omgevingsvisies te ontwikkelen die onderling zijn afgestemd. Op nationaal niveau is de NOVI richtinggevend, de POVI op provinciaal niveau en op gemeentelijk niveau de GOVI. De waterschappen zijn niet verplicht om omgevingsvisies te ontwikkelen. Veel waterschappen, zo ook Noorderzijlvest, doen dat wel. Wij kiezen hiervoor omdat de samenwerking met onze medeoverheden voor het maken van omgevingsvisies meerwaarde creëert. Samen willen we de grote maatschappelijke opgaven grensoverschrijdend aanpakken en op grensverleggende wijze oplossen. Wij, als Waterschap Noorderzijlvest, willen nu en in de toekomst onze taken goed en betaalbaar blijven uitvoeren. Meer verantwoordelijkheden samen oppakken vergt gezamenlijk dragen aan de financiële lasten. Om als regio toekomstbestendig te zijn, betekent dat dat we ook op deze manier de handen in elkaar moeten slaan. Het kan alleen als we een gezamenlijk beeld hebben op strategie voor de lange termijn.

De Nationale Omgevingsvisie (NOVI), heeft als slogan een “Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving”. Uit de NOVI blijkt de ambities tot samenwerking: De NOVI is ontwikkeld in nauwe samenwerking met overheden en maatschappelijke partijen. *Het uitvoeren van de visie doen we met elkaar: als één overheid, samen met de samenleving.*

De NOVI benoemt vier prioriteiten in beleidskeuzes:

- ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie;
- duurzaam economische groeipotentieel;
- sterke en gezonde steden en regio's;
- toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.

Citaat uit de Nationale Omgevingsvisie:

“Vanuit de NOVI geeft het Rijk kaders en richting voor zowel nationale als decentrale keuzes. Het Rijk eigent zich geen centraliserende rol toe. Integendeel, de verantwoordelijkheid ligt bij alle partijen gezamenlijk. Vanuit het Rijk streven we naar regie op het samenspel en regie bij het bewaken van onze nationale belangen. We creëren kansen, juist door samen met ambitie aan de slag te gaan. Kansen om: de kwaliteit van onze leefomgeving te verbeteren; de sociale samenhang en economisch herstel te bevorderen; schone, veilige en duurzame technieken – die bijdragen aan de beoogde transitie naar een duurzame en circulaire samenleving – stevig te verankeren in onze manier van leven en werken. De waarde van onze natuur, het landschap én de toekomst van de landbouw staan onder druk. Daarbij is verbetering van de biodiversiteit niet alleen een ecologische, maar nadrukkelijk ook een economische uitdaging, die op de korte termijn om een doortastende aanpak vraagt. Het rijk kijkt naar een herziening van de indeling van het landelijk gebied, onder meer gericht op kringlooplandbouw in goed evenwicht met natuur en landschap. Centraal bij de afweging van belangen staat een evenwichtig gebruik van de fysieke leefomgeving, zowel van de boven- als van de ondergrond. We spreken hier over ‘omgevingsinclusief’ beleid.

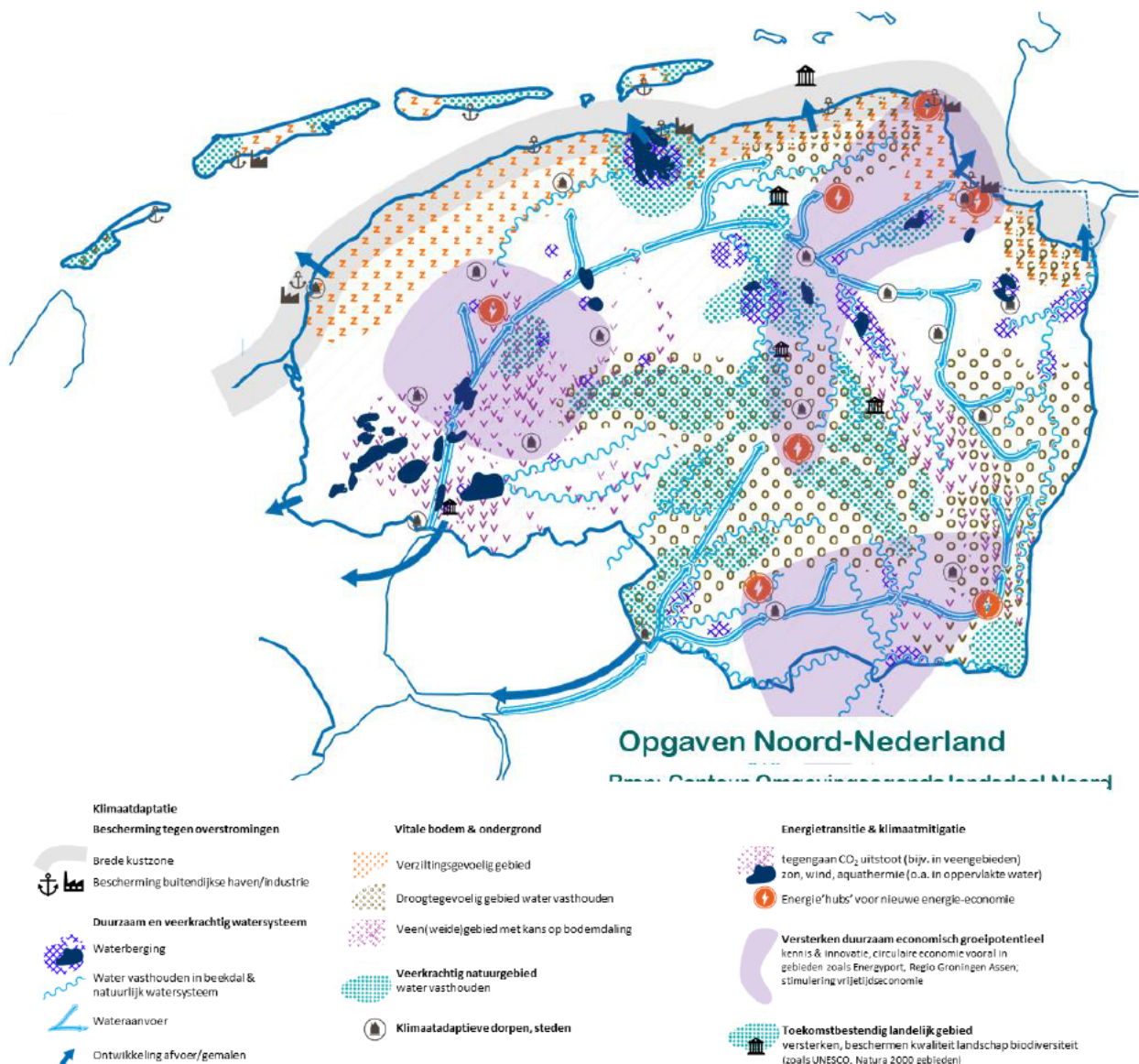
We willen doen wat goed is voor heel Nederland en wat tegelijkertijd recht doet aan de eigenheid van de regio's. Bovenstaande vergt een goed samenspel tussen Rijk, provincie, waterschappen en gemeenten, maar ook tussen overheden en bedrijven, maatschappelijke instellingen en burgers. Vanuit al deze partijen is daarom al intensief meegedacht bij de totstandkoming van de NOVI. Bij de uitvoering van de NOVI, bijvoorbeeld in de Omgevingsagenda's en de Regionale Investeringsagenda's, zetten we de samenwerking voort.” **Einde citaat**

Voor de gebiedsgerichte uitvoering van de NOVI worden Omgevingsagenda's opgesteld voor de vijf landsdelen waarvan Noord-Nederland (Groningen, Friesland, Drenthe) er één is. Dit zijn gebieden waar grote en urgente ruimtelijk-fysieke opgaven uit de NOVI samenkomen en waarvoor een meerjarige en vernieuwende aanpak nodig is. Het Rijk zet voor deze gebieden extra capaciteit en middelen in om samen met andere overheden te komen tot een integrale aanpak. Eén van deze NOVI-gebieden is de regio Groningen. Deze aanwijzing erkent de enorme opgave die in relatie tot de beëindiging van de aardgaswinning zichtbaar is geworden, ook voor wat betreft de fysieke leefomgeving en vanuit de langetermijnvisie daarop.

In de NOVI-gebieden werken Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en maatschappelijke partijen samen aan nieuwe oplossingen voor complexe opgaven in de fysieke leefomgeving, daarbij voortbouwend op lopende Rijk-regio-samenwerking in het gebied. Per NOVI-gebied wordt een

gezaamenlijk Rijk-regioprogramma opgezet. Als tussenstap richting de Omgevingsagenda is gewerkt aan een Contour Omgevingsagenda. De Contour Omgevingsagenda benoemt acht omgevingsopgaven:

- druk op de ruimte in het landelijk gebied vraagt om gezamenlijke keuzes;
- benutten van de brede effecten van de energietransitie;
- economisch perspectief ten aanzien van kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw;
- versterken Stedelijk Netwerk Noord-Nederland en bereikbaarheid;
- toekomstkracht voor gebieden met bevolkingsdaling en sociaaleconomische achterstand;
- waarborgen van de omgevingskwaliteit;
- water als verbindende schakel in klimaatadaptieve maatregelen (specifiek de opgave in de kustzone, veen(weide)gebieden en hoge zandgronden / Drentsche Aa; watersysteem sturend voor grondgebruik; waterschappen in EU-gremia; water als aquathermie).

De kracht van de regio Noord is de regionale samenhang, grensoverschrijdendheid, en gebouwd op historisch gedeelde en verdeelde ambities en belangen. Noord-Nederland is sterk in energie, life sciences & health, agrifood, water, groene chemie, ICT, High Tech Systemen en Materialen (HTSM), logistiek, mobiliteit, toerisme en recreatie en onderwijs. Om deze kracht te kunnen benutten zijn hoogwaardige verbindingen met andere agglomeraties belangrijk, zowel digitaal als fysiek over weg, water, spoor en door de lucht. Een integrale benadering biedt kansen om een impuls te geven aan de regionale economie en de gebiedswaarden. De Samenwerkingsorganisatie Noord-Nederland werkt aan een nieuwe samenwerkingsagenda en structuur. Het Nationaal Programma Groningen, de Omgevingsagenda Noord zijn platforms die met hun netwerk hierin een rol spelen.

De provincies en gemeentes zijn verplicht omgevingsvisies op te stellen. Deze zijn veel omvattender en uitgebreider dan die van ons waterschap, echter water, klimaatadaptatie en energietransitie is van gemeenschappelijk belang. De omgevingsvisie is 'zelfbindend' voor de bestuurslaag die het heeft opgesteld. Zelfbindend betekent dat het opgestelde document (de omgevingsvisie) alleen verplichtingen schept voor degene die het document heeft gemaakt. De omgevingsvisies van het Rijk en van de provincies werken dus niet rechtstreeks door in de omgevingsvisie van de gemeente of waterschap. De Omgevingswet kent wel het zorgvuldigheids- en motiveringsbeginsel. De gemeenteraad of Provinciale Staten moeten in hun omgevingsvisie laten zien dat zij de omgevingsvisies van andere relevante bestuursorganen hebben betrokken bij het opstellen van hun eigen visies. Ze moeten rekening houden met de taken en bevoegdheden van andere bestuursorganen. Ook moeten gemeenten het waterbelang betrekken in hun omgevingsvisies. Ze moeten rekening houden met de gevolgen voor het beheer van watersystemen. Het [watertoetsproces](#) keert ook onder de Omgevingswet terug.

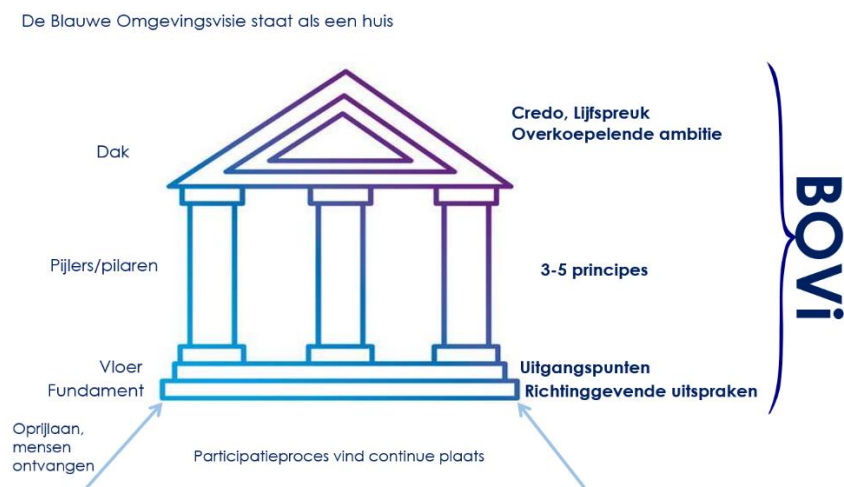
De Provincie Groningen en Provincie Drenthe zijn allebei bezig met het opstellen van een Provinciale Omgevingsvisie (POVI). Tegelijkertijd startten ze ook met een regionaal waterprogramma. Dat doen ze omdat ze verantwoordelijk zijn voor het behalen van doelen in verschillende Europese richtlijnen zoals de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Grondwaterrichtlijn (GWR). Het programma coördineert de gebiedsgerichte uitoefening van taken en bevoegdheden door gemeenten en waterschappen en wijst regionale oppervlaktewaterlichamen, grondwaterlichamen en waterwinlocaties aan.

Ook de gemeenten binnen ons beheergebied zijn bezig met het opstellen van een Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI). Ze zijn in verschillende stadia omdat de verplichting om een gemeentelijke omgevingsvisie op te stellen, niet tegelijk ingaat met de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Enkele gemeenten hebben ons betrokken bij deze ontwikkelingen. We zijn proactief en zoeken de samenwerking gericht op. We stellen ons op als een deskundige specialist op watergerelateerde vraagstukken. We adviseren onze partners actief bij vraagstukken die een relatie hebben met water — denk hierbij aan de regionale kades qua normering en toetsing; het aanwijzen van oppervlaktewaterlichamen en de bijbehorende KRW-doelen; het verlenen van onttrekkingsvergunningen van meer dan 150.000 m³/jaar en het aanwijzen van zwemwater. We faciliteren ook de ruimtelijke ontwikkelingen van onze medeoverheden. We willen hier ook graag “aan tafel zitten”. We hebben immers maar één Noord-Nederland!

Onze Blauwe Omgevingsvisie

Hoe is de visie opgebouwd?

Het visiegebouw bestaat uit een overkoepelende ambitie (het dak) dat rust op drie principes (de pijlers). De uitgangspunten (vloer) vormen het grootste deel van de visie en vloeien voort uit de richtinggevende uitspraken (het stevige fundament) die we met elkaar hebben geformuleerd. De deur staat altijd open om partners te ontvangen in een participatieproces. Met dit proces hebben we een zo compleet mogelijke visie gemaakt en kunnen we zeggen dat de Blauwe omgevingsvisie staat als een huis!

De visie is het vaarplan wat ons helpt om koers te houden, terwijl we tussentijds de zeilen bijstellen wanneer dat noodzakelijk is. Het is niet zo dat we morgen vertrekken om naar een stip op de horizon te varen. Verre van! We zijn al onderweg. Het is een doorlopende reis waar we telkens bij verschillende havens aanmeren. We zijn steeds beter in staat om verschillende doelen te halen en onverwachte gebeurtenissen op te vangen. Dit doen we door steeds meer deskundig te worden in onze basistaken en samen met onze partners verantwoordelijkheden op te pakken. Alleen op deze manier kunnen we de toekomst tegemoet varen.

Onze ambitie:

Noorderzijlvest:

een toekomstbestendig waterbeheergebied voor ons allemaal!

Noorderzijlvest wil zich positioneren als een moderne overheid en laat dit ook zien bij de ontwikkeling van de Blauwe Omgevingsvisie en het Waterbeheerprogramma. We blijven onze kerntaken uitvoeren, en we doen dit met oog voor aanpalende opgaven of behoeften van bijvoorbeeld inwoners, stakeholders en ketenpartners. Daarnaast realiseren we ons dat we ook een bijdrage hebben te leveren aan grote maatschappelijke opgaven zoals bijvoorbeeld de klimaat- en energietransitie en de circulaire economie. We werken in de geest van de Omgevingswet, in dialoog met onze omgeving: opgave-, gebieds-, en klantgericht, integraal en digitaal.

De urgente opgaven van deze tijd vloeien voort uit de klimaatverandering, verlies aan biodiversiteit, transitie naar een circulaire economie, transitie van de landbouw, digitalisering en technologische ontwikkelingen, de veranderende rol van de overheid, de demografische ontwikkelingen en verstedelijking. Deze transities zijn niet plotseling ontstaan; we werken al met succes aan onderdelen hiervan. Je zou zelfs kunnen zeggen dat we al eeuwen bezig zijn met een vorm van klimaatadaptatie. We reageren als beleidsmaker en als calamiteitenorganisatie op de grillen van de zee en het weer. Ons handelingsperspectief is groter geworden, de problemen zijn meer complex en spelen op langere termijn. We moeten, meer dan ooit, oog hebben voor de onderlinge samenhang van systemen in onze leefomgeving. We moeten de opgaven met een integrale blik en samen met onze partners oppakken.

Met de BOVi hebben we een integrale beleidsstrategie voor ons waterbeheergebied. Hiermee tonen we de opgaven die ons als Waterschap raken en maken we onze ambities, rol en taken duidelijk. We agenderen de opgaven waar we samen met onze partners een verantwoordelijkheid zien en we geven mogelijke oplossingsrichtingen aan. De grotere context van Noord-Nederland is daarbij leidend. Op deze manier willen wij meewerken aan een wederzijdse verrijking van de omgevingsvisies van onze medeoverheden. Onze BOVi geeft duidelijkheid naar onze zakelijke stakeholders, onze agrariërs, grondbezitters en onze bewoners—duidelijkheid in onze ambities, maar ook op welke manier we hun belangen kunnen meewegen. Niet alles kan en, als het anders moet, zoeken we samen naar oplossingen. Immers: samen zijn we toekomstbestendig!

De grote maatschappelijke opgaven hebben te maken met de kwaliteit van onze dagelijkse leefomgeving. Onze BOVi is bedoeld voor iedereen die in ons beheergebied woont en werkt, soms ook voor mensen die hier tijdelijk vertoeven als toeristen. Onze belangen zijn nauw met elkaar verbonden en overstijgen vaak het lokale domein. Daarom kijken we over de grenzen van onze eigendommen heen. De grote vraagstukken van onze tijd hebben niet alleen met onze toekomst te maken, maar ook met die van onze kinderen. Daarom kijken we de verre toekomst in. Met de BOVi presenteren we een integrale, op samenwerking gerichte aanpak, een sturende visie waarbinnen we optimaal kunnen werken aan het behoud van een gezond, leefbaar, veilig en volhoudbaar beheergebied: Noorderzijlvest.

Waterschap Noorderzijlvest zorgt in een groot deel van Groningen, in Noord- en Midden-Drenthe en in een stukje Fryslân voor veilige dijken en kades, schoon en gezond water, gezuiverd afvalwater en voldoende water in elk seizoen. Met gemalen pompen we water uit het gebied om een hoog

waterpeil tegen te gaan of laten we juist water in om bijvoorbeeld droogte tegen te gaan. Daarnaast maken wij het water van burgers en bedrijven schoon in onze rioolwaterzuiveringen.

Met een beheergebied van 144.000 hectare waarin bijna 400.000 mensen wonen, hebben we een gebied vol uitdagingen. Zo hebben we de zeespiegelstijging ten noorden van ons werkgebied waarvoor we onze dijken veilig moeten houden. En de bodemdaling midden in ons gebied. Daardoor stijgt het relatieve waterpeil en kunnen we water moeilijker afvoeren. Klimaatverandering zorgt voor heviger buien en dus meer water vanaf het Drents plateau richting de stad Groningen. We hebben ook toenemende perioden van extreme droogte en neerslag en zorgen om de waterkwaliteit. Kortom: ons waterschap beheert een uniek gebied waar al deze ontwikkelingen grote invloed hebben op ons werk.

We weten dat we te maken krijgen met de gevolgen van de klimaatverandering. Met de BOVi geven we aan wat we willen doen aan klimaatadaptatie en -mitigatie op de lange termijn. Zo stellen we voor om nu al te verkennen welke planreserveringen ons gaan helpen om de inrichting van een bredere kustzone op de lange termijn mogelijk te maken. Tegelijkertijd doet de actualiteit een beroep op ons vermogen snel in te spelen op ontwikkelingen in de samenleving. Incidenten, rampen en calamiteiten, zoals droogte, overstromingen en de COVID-19-pandemie, vinden onverwacht plaats en laat ons zien hoe kwetsbaar we zijn. Door de langere termijn doelen in het vizier te houden komt het oplossen van problemen op de korte termijn in lijn met de strategische visie zoals in de BOVi is verwoord. Dat geeft mogelijkheden zogenoemde 'synergiekansen' te benutten. Zo kennen we in Nederland nu al langere periodes van droogte. Dit maakt het urgent dat we het watergebruik beter gaan afstemmen op het beschikbare water en dat we water langer vasthouden. Dit is een voorbeeld van de noodzakelijke keuzes die nu al nodig zijn en die een grote impact op de fysieke leefomgeving hebben. Functies die gebruik maken van de fysieke leefomgeving moeten meer worden afgestemd op de eigenschappen van het van nature aanwezige bodem-watersysteem. Deze keuzes dragen bij aan een klimaatbestendige inrichting in 2050, waarmee we Nederland voorbereiden op klimaatverandering en zeespiegelstijging. Neem ook de energietransitie en andere kansen voor klimaatmitigatie: die vraagt nu al keuzes waarbij we rekening houden met effecten op de lange termijn. Op weg naar 2050 neemt het aandeel duurzame energie alleen maar toe. En wat te doen met opgeslagen koolstof in veenbodems, die zonder ze nat te houden verteren tot CO₂? De kunst is om interventies en investeringen ook ten goede te laten komen aan onze ambitie voor de lange termijn: het duurzaam en circulair maken van onze economie en energievoorziening en het versterken van de kwaliteit van onze leefomgeving.

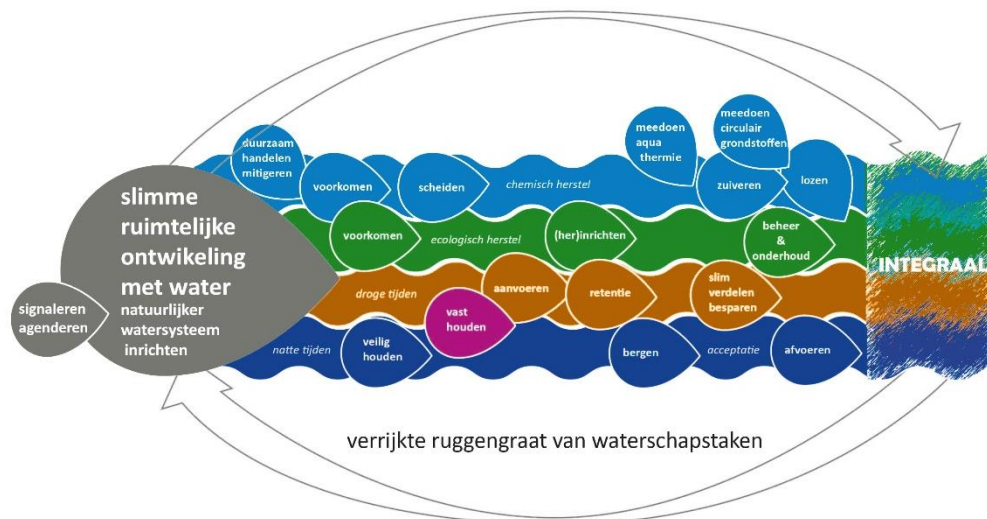
Als waterdeskundigen werken we mee aan de maatschappelijke opgaven. Dit doen we onder andere door samen met onze partneroverheden aan een geleidelijke en zorgvuldige verandering in ons watersysteem waarin technische oplossingen meer in balans komen met de natuurlijke eigenschappen van de ondergrond; waarin functies en peil beter op elkaar afgestemd zijn; waarin we niet meer vechten met het water, maar meewerken. Dit draagt bij aan een landelijk gebied waar het prettig wonen, werken en recreëren is en waarin ruimte is en blijft voor economisch vitale landbouw als belangrijke drager van het platteland.

Klimaatadaptatie en -mitigatie verrijkt de uitvoering van onze waterschapstaken

Onze "klassieke taken" om (kortweg) te zorgen voor veilig, schoon en voldoende water vormen nog steeds de ruggengraat van onze werkzaamheden. Zo kennen we een paar klassieke tritsen: voor het

watersysteem “water vasthouden+ bergen+ afvoeren” en voor het afvalwater “voorkomen+scheiden+zuiveren”. De inspanning om de doelen voor over een lange termijn te halen, nemen toe. Daardoor verandert ons werk. Maar ook door ontwikkelingen zoals de digitalisering en automatisering moeten we anders gaan werken. Om ons gebied toekomstbestendig te maken moeten we ons takenpakket herijken. Onze taken worden verrijkt, verdiept, verbreedt en meer integraal opgepakt.

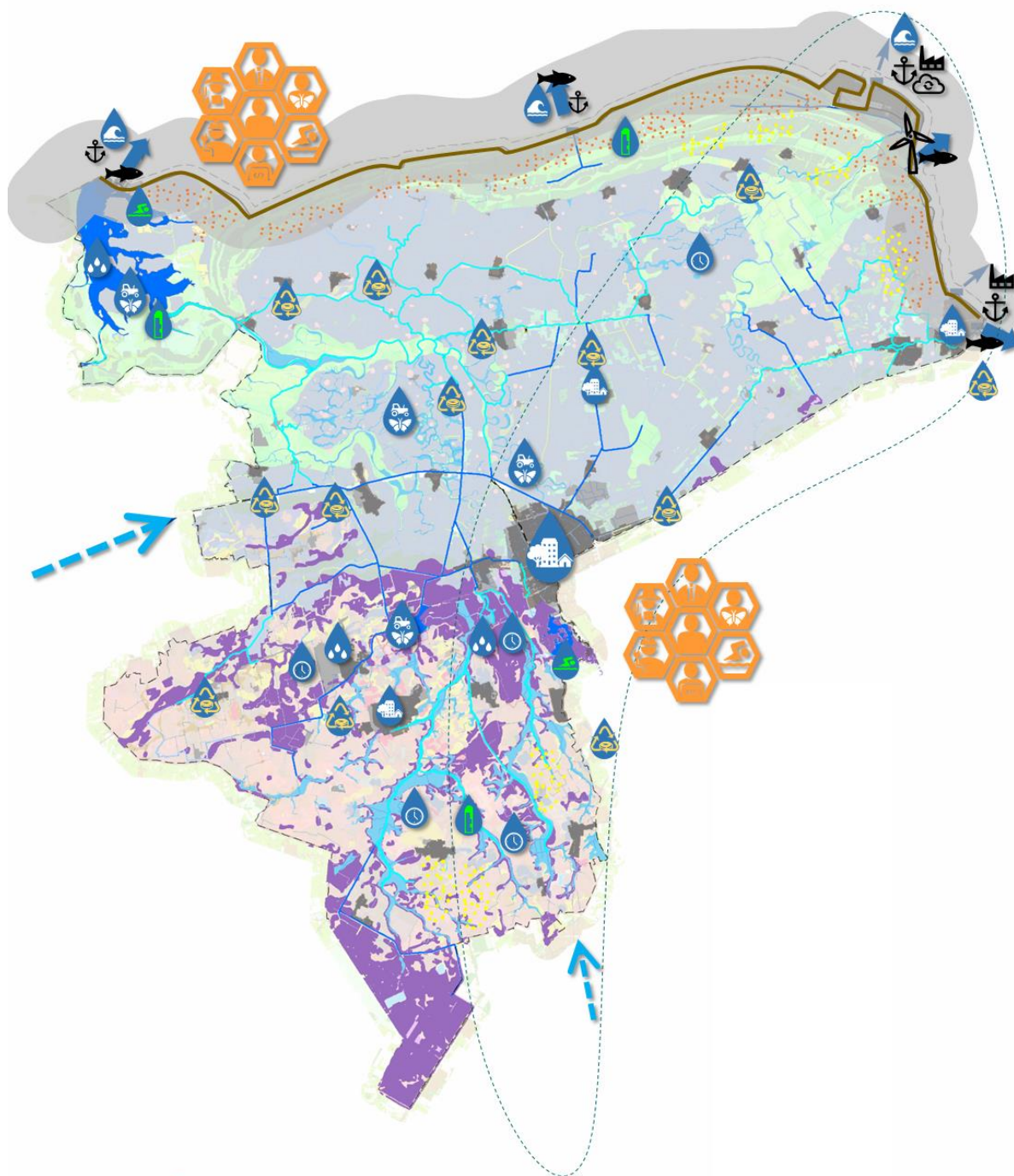
In dit vereenvoudigde schema laten we de verrijkte ruggengraat van ons takenpakket zien. Het is een continu proces waarin we steeds meer integraal werken en slimme dwarsverbanden zoeken.

We zoeken samen met onze gebiedspartners naar integrale oplossingen voor de maatschappelijke opgaven van klimaatmitigatie en klimaatadaptatie. Dit betekent dat we een grotere rol krijgen in **signalering en agenderen** van ontwikkelingen die consequenties hebben voor het watersysteem, of het nu gaat om technische innovaties of ruimtelijke ontwikkelingen in Noord-Nederland. We schuiven eerder in planprocessen aan tafel om samen aan **slimme ruimtelijke ontwikkelingen** te werken zoals afgesproken in de Nationale Omgevingsvisie en in het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. We worden steeds handiger in regisseren als het waterbelang de boventoon voert, deskundig adviseren als waterprofessionals. Deze vaardigheden gebruiken we op gepaste momenten in beleid- en planvorming.

We zorgen dat we zelf **duurzaam handelen** en ons verantwoordelijkheid nemen in mitigeren van verdere klimaatveranderingen in de energietransitie en circulaire economie, bijvoorbeeld in het gebruik en aanbieden van aquathermie en circulaire grondstoffen. We gaan samen zuinig om met water: of het nu gaat om zoetwaterbronnen veilig te stellen voor droge tijden of om **chemisch herstel** zodat we gezuiverd water aan kunnen bieden voor industrieel gebruik. We blijven zorgen voor schoon oppervlaktewater en gezuiverd water. Een ander voorbeeld van anders werken is dat we anders omgaan met de aanvoer van IJsselmeerwater om zoetwater slimmer te kunnen **verdelen** over de functies. We zijn dan niet meer alleen “kampioen afvoeren” maar worden ook beter in het mogelijk maken van manieren om meer water vast te houden en op te slaan voor het gebruik in droge perioden (**retentie**). Dit stelt ons in staat om in droge én natte tijden gepast peilbeheer toe te passen.

Kortom, we blijven ons expertise inzetten voor een toekomstbestendig waterbeheergebied!

Waterschap NOORDERZIJLVEST

BLAUWE OMGEVINGSVISIE
BOVi Praatkaart

Een toekomstbestendig waterbeheergebied Noorderzijlvest voor ons allemaal maken we met robuust werk aan water • met maatwerk • met elkaar

Legenda

1. Samen blijven we klimaatklaar

- Zorgen voor robuust waterbeheer
- Ontwikkelen van brede kustzone voor waterveiligheid
- Onderzoeken veiligstellen buitendijkse gebieden
- Waarborgen (waterkwaliteit) waterafvoer op zee;
- Inzetten op klimaatadaptieve steden en dorpen
- (Grootschalig) water vasthouden natte tijden & droge tijden

2. Ons watersysteem wordt meer natuurlijk

- Blauw-groen-bruine ondergrond als basis; Gezond watersysteem doorontwikkelen; functie volgt bodem
- Gesprek voeren over grondgebruik als grens functioneren watersysteem in zicht is
- Toekomstbestendige landbouw, natuur, biodiversiteit faciliteren vanuit een robuust watersysteem
- Aanvoeren zoetwater; gebiedsvreemd water beperken; heroverwegen mate doorspoeling tegen verzilting
- Waterkwaliteit voor recreatie bevorderen Waterbeleving, waterbewustzijn en volksgezondheid bevorderen

3. We faciliteren onze partners in ruimtelijke ontwikkeling

- Versterken economisch groeipotentieel gecombineerd met wateropgaven: Groningen NOVi gebied, Regio Groningen Assen; Energyport
- Waarderen van ruimtelijke kwaliteit & cultuurhistorie, cultuurlandschappen Gastheer zijn voor recreanten

4. We werken mee aan een volhoudbare wereld

- Samen werken met duurzame partners
- Reductie uitstoot broeikasgassen in activiteiten
- Dubbelgebruik assets voor energieopwekking
- Water-, Energie- en grondstoffenfabrieken Bijdragen aan ontwikkeling van (water)systeemdiensten Circulariteit in werken, beheer en onderhoud

Kiezen voor gebiedsdifferentiatie voor klimaatadaptatie, natuurlijk watersysteem, bodemgebruik & ruimtelijke ontwikkeling

- Hoge zandgronden: (grond)water vasthouden in beekdalen, bebouwd gebied, landbouw & natuurgebieden (droogte); waterkwaliteit verbeteren beekdalen
- Veenbodems: water vasthouden tegengaan veenoxidatie (bodemdaling & CO₂ uitstoot beperken)
- Lage gebieden: passend ruimtegebruik agenderen, water vasthouden in mareengebied
- Noordelijke kustgebied: balans zoeken in verzilting & droogte voor landbouw & natuurlijke waarden; brede kustzone voor waterveiligheid (slaperdijken; kwelders)

5. We zijn een gewaardeerde (beleids)partner

- Waarde toevoegen door samenwerking
- Agenderen, signaleren, inspelen op ontwikkelingen
- Implementeren omgevingswet

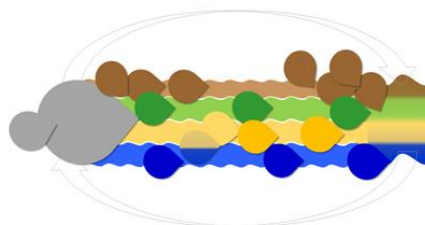
6. We zijn een maatschappelijk verantwoordelijke overheid

- Werken aan adaptief deltamangement
- Zorgen voor duurzame oplossingen, kwaliteit verbeteren, kwetsbaarheden verminderen
- Digitaal transformeren
- Opstellen als proactieve, ondernemende overheid

Kaartsymbolen

- Primaire kering
- Datacentre/watervrager
- Industriegebied
- Buitendijkse haven
- Verzilting
- Verdroging
- Ontbrekende schakel vaarroutes
- Vismigratie
- KRW-waterlichamen
- Meren
- Kanalen
- Beken

Ver(n)ijken ruggengraat waterschapstaken

Onze principes

Onze principes zijn de overtuiging, de grondhouding waarmee we ons werk uitvoeren.

Onze principes:

Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we

Met robuust werk aan water

Met maatwerk

Met elkaar

Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we met robuust werk aan water

Wij zijn trots op ons werk! Al eeuwenlang!

Robuust werk aan water zorgt ervoor dat ons watersysteem tegen een stootje kan en op de toekomst is voorbereid;

Robuust werk aan water resulteert in een basis die op orde is en ook blijft;

Robuust werk aan water betekent dat we met zo min mogelijk inspanningen kunnen ingrijpen om ons watersysteem veilig en betaalbaar te houden;

Robuust werk aan water maakt gebruik van de natuurlijke waarden van ons gebied;

Robuust werk aan water maakt duidelijk dat we het watersysteem (inclusief de waterketen) onlosmakelijk verbinden aan de inzet van een steeds complexer wordende omgeving. We werken aan opgaven die zich nu eenmaal niet grenzen van een gebied, een beleidsthema of van een bestuur houden. We kijken, meer dan ooit, over de grenzen van ons eigen vakgebied en de grenzen van ons beheergebied heen.

Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we met maatwerk

Wij zijn trots op ons gebied!

Maatwerk uit zich in ons zeer diverse waterbeheergebied: verschillende kenmerken, verschillende belangen, verschillende uitdagingen. Generieke oplossingen voldoen niet meer;

Maatwerk leveren we waar dat kan in ons dagelijks werk al regelmatig. Door maatwerk als strategisch doel te benoemen, geven we prioriteit aan gebiedsdifferentiatie in ons hele gebied;

Maatwerk willen toepassen, betekent dat het waterschap nadrukkelijk een agenderende speler wordt in actuele vraagstukken als de verdeling van zoetwater, verzilting, de veenweideproblematiek, bodemkwaliteit, innovatie in de afvalwaterketen...et cetera.

Een toekomstbestendig waterbeheergebied maken we met elkaar

Wij zijn trots op onze mensen!

Met elkaar geven we vorm en inhoud aan onze strategische doelen. We realiseren ons dat we onze totale opdracht niet meer alleen kunnen uitvoeren. Sterker nog: we hebben de omgeving juist hard nodig;

Met elkaar effectief samenwerken, begint met het besef dat er meerwaarde in ons gebied te realiseren is als allerlei spelers elkaars belangen kennen, elkaars expertise waarderen en respecteren;

Met elkaar koppelen we kansen, mogelijkheden en (uiteindelijk) financiële middelen;

Met elkaar robuust werk aan water en met maatwerk realiseren, betekent dat we scherp moeten blijven op de totale opgave in het gebied. We vliegen die niet meer alleen vanuit onze primaire taken en zelfstandige bevoegdheden aan.

Onze uitgangspunten:

1. Samen blijven we klimaatklaar

Nederland verandert door de invloeden van klimaat en zee. Om in ons gebied veilig te kunnen blijven wonen, te werken en leven, was het in het verleden nodig om aanpassingen te maken aan onze leef-omgeving. Zo zijn er dijken aangelegd, verhoogd en versterkt, zijn er gemalen gebouwd, waterbergingsgebieden aangelegd en hebben we een zoetwataaraanvoersysteem gerealiseerd ten behoeve van de watervoorziening in droge perioden. Ook nu passen we ons nog steeds aan, aan de ontwikkelingen en veranderingen van het klimaat. Tegenwoordig wordt dat gedefinieerd als “klimaatadaptatie”. Dat woord bestond 100 jaar geleden nog niet; het was al wel een taak van het waterschap. In de basis hebben we nog steeds dezelfde taak, maar passen we ons continu aan de omstandigheden aan: adaptatie in optima forma.

Het klimaat verandert al eeuwen. We zien echter dat door opwarming van de aarde de verandering van het klimaat in de afgelopen decennia sneller verloopt dan voorheen. De effecten zijn nu al merkbaar: stijgende temperaturen, hoosbuien, extreme hitte, langdurige droge perioden, uitdroging van landbouw- en natuurgebieden en (versnelde) zeespiegelstijging. Kortom, als we ons niet aanpassen aan deze klimaatveranderingen neemt de waterveiligheid af en neemt zowel de wateroverlast als de droogte toe. Aanpassingen aan het klimaat blijven echter centraal staan voor ons waterschap. Het is de oorsprong en legitimatie van ons bestaan. Het klimaat is leidend. We passen ons telkens aan en verrijken daarbij onze kerntaken. In sommige gevallen vraagt klimaatverandering al om aanpassingen op de korte termijn, bijvoorbeeld in de optimalisatie van de verdeling van zoetwater en het langer vasthouden van water. In andere gevallen vraagt klimaatverandering van ons om nu strategische keuzes te maken voor aanpassingen die op de lange termijn gerealiseerd moeten zijn. Of op zijn minst dat we hier nu over moeten nadenken, waardoor we nu geen maatregelen nemen waarvan we later spijt krijgen.

Als waterschap willen we niet alleen nu maar ook in de toekomst staan voor een veilig, duurzaam en klimaatbestendig waterbeheer.

Zorgen voor robuust waterbeheer

Robuust waterbeheer betekent allereerst dat we de ‘basis op orde’ hebben. Als we ons watersysteem zo beheren en onderhouden zoals in het verleden afgesproken is, hebben we een goede positie om door te bouwen om ons werkgebied weerbaar te maken voor de toenemende gevolgen van klimaatverandering. Dit betekent dat we doorbouwen op deze basis met een visie voor de langere en soms zeer langere termijn, zoeken naar betaalbare, innovatieve- en duurzame oplossingen, de kwaliteit verbeteren en de kwetsbaarheid verminderen richting onze inwoners.

Als trotse eigenaar/beheerder van het gebied met onze meerwaarde willen we bijdragen aan toekomstbestendige oplossingen en maatregelen en water een belangrijk onderdeel laten zijn van oplossingen voor grotere ruimtelijke opgaven waarbij we werken in de geest van de Omgevingswet.

Klimaatadaptatie vraagt op lange termijn ontwikkelen van een bredere kustzone (primaire waterveiligheid)

De zeespiegelstijging kan deze eeuw mogelijk versnellen en groter zijn dan tot voor kort werd aangenomen. Een versnelde zeespiegelstijging zorgt in combinatie met het vaker voorkomen van noordwester stormen dat hoogwaterbescherming in Noord-Nederland meer uitdagingen heeft. De klassieke wijze van het alleen maar verhogen -en daarmee ook verbreden- van de bestaande zeedijken voldoet op de lange termijn misschien niet meer. Daarnaast weten we inmiddels dat vooroevers zoals kwelders een belangrijke invloed hebben op de waterveiligheid. Op dit moment weten we dat, op basis van de huidige klimaatscenario's (KNMI 2014), onze dijken tot het jaar 2050 blijven voldoen aan de veiligheidsnormen. Het KNMI zal in 2021 met een klimaatsignaal komen, dat vervolgens in nieuwe klimaatscenario's (2023) zal worden verwerkt. De verwachting is dat in deze klimaatscenario's de zeespiegel meer en versneld zal stijgen ten opzichte van het voorgaande scenario.

Nieuwe dijk- en beschermingsconcepten maken het mogelijk om tegemoet te komen aan maatschappelijke ontwikkelingen en wensen, onder andere verzachting van de overgang land-zee, landbouwtransitie, natuurontwikkeling, recreatief (mede)gebruik en kostenefficiëntie. Het lijkt verstandig, bijvoorbeeld door een planologisch reservering, om nu al rekening te houden met een toekomstig ander ruimtesbeslag ten behoeve van een brede veilige kustzone. Dit vraagt om overleg en afstemming met het rijk, de provincie en gemeenten. Eventuele acceptatie van meer wateroverslag tijdens extreme stormen heeft consequenties voor de inrichtingen van de gebieden direct achter de zeedijken. De mogelijkheden daartoe gaan we onderzoeken.

We zoeken voor de langere termijn naar oplossingen met een veilige brede kustzone met daarin een integratie van en koppeling met verschillende andere functies. Het behoud van de huidige kwelders is daarbij essentieel. Noordelijk Groningen is in de loop van geschiedenis ontstaan door inpoldering van kwelders. Hierdoor is een landschap ontstaan met parallel gelegen slaperdijken, de voormalige zeekeringen. Het is denkbaar dat de slaperdijken opnieuw een functie in de toekomstige waterveiligheid kunnen innemen. Er ontstaat dan een variant op het systeem van de 'dubbele dijk' die is aangelegd als onderdeel van de dijkversterking Eemshaven-Delfzijl. Daarnaast kan een bredere kustzone helpen om de gebieden waarin tijdelijk wateroverlast optreedt zo klein mogelijk te houden. Zo gaan we bijvoorbeeld samen met Rijkswaterstaat onderzoeken hoe we de kwelders kunnen inzetten voor waterveiligheid. Binnendijs gaan we onderzoeken of het concept van dubbele dijken voor ons gehele kustgebied voor de lange termijn oplossingen biedt. Zou het mogelijk zijn om het principe van de waker, de slaper en de dromer toe te passen resulterend in een brede Groningse kustzone? Een dergelijke keuze heeft consequenties voor het landgebruik en investeringen op lange termijn. Het heeft ook consequenties voor de mate waarin we accepteren dat tijdens zeer extreme stormen een serieuze hoeveelheid zeewater over de kering slaat. Naarmate de zeespiegel stijgt en het aantal noordwester stormen toeneemt, kan dit vaker voorkomen als de dijk niet in gelijke mate wordt verhoogd. Het heeft ook consequenties voor het al dan niet bemalen van het Lauwersmeer en daarmee gevolgen voor onze investeringen.

Onderzoeken veiligstellen van buitendijkse gebieden (primaire waterveiligheid)

In het verleden zijn langs de kust meerdere buitendijks gelegen haven- en industriegebieden ontstaan. Delfzijl spant de kroon vanuit het historisch verleden, het Eemshavencomplex is volledig buitendijks aangelegd en Lauwersoog komt voort uit de aanleg van de Lauwersmeerdijk. Elk gebied heeft zo z'n eigen kenmerken qua inrichting en stakeholders. Met de te verwachten versnelde zeespiegelstijging wordt het steeds moeilijker om de buitendijks gesitueerde investeringen droog te houden zolang die een direct open verbinding hebben met de zee. Aangezien deze gebieden zeewaarts liggen ten opzichte van de primaire waterkeringen ligt hiervoor bij Noorderzijlvest nu geen verantwoordelijkheid voor de waterveiligheid. De vraag is of dat in de toekomst nog wel logisch is en wat er moet worden gedaan om waterveiligheid voor buitendijkse gebieden te bewerkstelligen. Tijdig beginnen met nadenken over het hoe en wanneer is van groot belang voor de verdere inrichting en ontwikkeling van deze gebieden. Op dit moment is het nog geen taak, we agenderen dit onderwerp nu in onze visie zodat we onze rol in toekomst kunnen uitzoeken.

Klimaatadaptatie vraagt om water vasthouden in natte tijden (wateroverlast)

Door klimaatverandering vallen vaker heftige regenbuien in korte tijd. Een grote hoeveelheid neerslag die in een korte tijd valt, kan leiden tot wateroverlast. Dit komt voor in landbouwgebieden, maar vooral in bebouwde gebieden, waar veel verhard oppervlak is. Vertrekpunt blijft (voor de komende decades) dat we droge voeten houden. We kunnen alleen niet garanderen dat wateroverlast nooit zal plaatsvinden. We denken hier, net als onze gemeentelijke partners in de waterketen, meer en meer in de trits 'hinder-overlast-schade'. Hinder van water gaat onvermijdelijk zijn. Overlast willen we beperken en schade willen we waar mogelijk voorkomen.

Een grote hoeveelheid neerslag in korte tijd leidt ook tot een ongewenste piek van "dun" (relatief schoon) water op onze zuiveringsinstallaties omdat er nog te veel neerslag via het riool wordt afgevoerd. Als waterschap gaan we niet over het riool en de hemelwaterafvoer in de bebouwde kom. Het is dus nodig om nauw samen te werken met de gemeenten om deze maatschappelijke opgave aan te pakken. Dat doen we al in de waterteams en onder regie van afspraken in de waterketen, maar deze samenwerking kan verder worden uitgediept om klimaatadaptatieve steden en dorpen te helpen realiseren. We maken afspraken over de afnameverplichting per kern en/of rioolgemaal, waarbij de verhouding regenwater-afvalwater een rol speelt. Het afkoppelen van hemelwater kost burgers, bedrijven en gemeenten geld, maar dient ons aller belang. Onze zuiveringen werken beter, duurzamer en goedkoper als we minder neerslag verwerken. Geld dat we dus niet via ons belastingsysteem hoeven op te halen bij diezelfde burgers, bedrijven en gemeenten.

In geval van nieuwbouw van persleidingen en rioolwaterzuiveringsinstallaties kan op een lagere hydraulische afvoer capaciteit worden ontworpen en daarmee besparen we op de bouwkosten. Het ligt in de logische lijn der verwachting dat verdieping van de samenwerking dus niet alleen gaan over water-, maar ook over geldstromen.

Overigens blijft het oude adagium "vasthouden-bergen-afvoeren" van groot belang: water dat is afgekoppeld van het riool moet niet leiden tot nieuwe wateroverlast elders in het oppervlaktewaterstelsel. Het overtollige water opslaan en vasthouden in wadi's, infiltratiegebieden en door realisatie van andere wegprofielen met overloop naar groenstroken zijn maatregelen die ook bijdragen aan het voorkomen van droogteschade aan onder andere gebouwen door uitdroging van de ondergrond in bebouwde gebieden. Dit vraagt om maatwerk per gebied.

Acceptatie van hinder en tijdelijke wateroverlast wordt op de langere termijn meer gewoon, maar bewustwording bij bewoners is nodig om meer begrip te kweken. Wij kunnen gemeenten hierin helpen, bijvoorbeeld door campagnes om de beleving van water te vergroten.

Klimaatadaptatie vraagt om water vasthouden voor droge tijden (droogte)

Wij beheren een waardevolle bron: water. We hebben water voor later nodig: we verleggen de aandacht in ons werk van het snel afvoeren van te veel water naar het optimaal aanvoeren, vasthouden en bergen van water.

We zien in de zomers langere periodes met geen of weinig regen. Daarnaast zien we in die perioden ook de watertoevoer vanaf de Rijn afnemen en de vraag naar zoetwater in ons beheergebied toenemen (landbouw, natuur, industrie). Dit vraagt om het regenwater meer en beter vast te houden en vooral zuinig om te gaan met water; water dat in piekbuien valt bewaren voor later wanneer het (te) droog is. Dit betekent wel dat we tijdelijk hogere waterpeilen moeten accepteren in selectieve gebieden om het grondwater aan te vullen. Ook het aanleggen van retentiegebieden is een mogelijkheid. Dat doen we nu nog niet; het watersysteem voldoet immers in hoofdlijnen nog goed. Met meer droge zomers gaan we hier vaker mee te maken krijgen. Zowel vanuit het systeem als keten hebben we mogelijkheden om water te leveren, of het nou gaat om zoetwater vanuit het IJsselmeer of gezuiverd water uit onze rioolwaterzuiveringen. We gaan de komende tijd meer onderzoek doen om de mogelijkheden te optimaliseren. In dergelijke gebieden kunnen meerdere belangen en functies worden bediend.

Een voorbeeld is het waterbergingsgebied de Onlanden. Dit gebied is in eerste instantie bedoeld om water te bergen in tijden van extreme neerslag, om zo de waterveiligheid benedenstrooms en in de stad Groningen te waarborgen. We kunnen de mogelijkheden onderzoeken om deze berging ook als een zoetwaterretentie in te richten (vlak voor een droge zomerperiode). Dit kan echter wel effecten hebben op de waterkwaliteit en de natuur, alsook gevolgen voor (recreatie)woningen aan de rand van het gebied. Het vraagt dus om veel maatwerk, samenspraak met onze partners en een aanpassing van ons generieke beleid.

Inzetten op klimaatadaptieve steden en dorpen (hittestress, watersysteemdiensten)

In een veranderend klimaat stijgt de gemiddelde temperatuur en verwachten we meer piekbuien. Met name de temperatuur in bebouwde gebieden is zomers zowel overdag als 's nachts tot wel 7°C hoger dan in het omliggende landelijke gebied. Harde versteende oppervlakken (maar bijv. ook kunstgrasvelden) nemen makkelijker warmte op en houden dit ook langer vast. Vooral grotere steden en industriegebieden zijn echte "hitte-eilanden". Meer ruimte voor groen en water in de stad zorgt voor verminderde hittestress en minder wateroverlast tijdens piekbuien. Dit is geen verantwoordelijkheid van het waterschap, maar we kunnen met de gemeenten kijken hoe we slimmer water en groen kunnen inpassen in de bebouwde omgeving

Samen met de gemeenten onderzoeken we hoe we slim gebruik kunnen maken van (water)systeemdiensten in de bebouwde omgeving. Er zijn slimme koppelingen te maken tussen productiediensten, regulerende diensten, culturele diensten en gezondheidsdiensten. Zo kan bijvoorbeeld het vasthouden van water in vijvers in de stedelijke omgeving zorgen voor verkoeling (reguleren), voor ontspanning (gezondheid/cultureel) en een habitat creëren voor waterfauna (productiediensten).

2. Ons watersysteem wordt meer natuurlijk

We hebben in ons beheergebied de unieke situatie dat ons water voor een groot deel binnen ons systeem blijft. Dit geldt vooral voor het westelijke deel van ons beheergebied waar water bovenstrooms van het Drents Plateau loopt naar het Lauwersmeer, letterlijk van bron naar zee. Dit natuurlijke verloop zit nog steeds voor een deel in ons watersysteem, echter door de eeuwen heen zijn we het watersysteem kunstmatig steeds verder gaan aanpassen aan onze behoeften vanuit het landgebruik. Daar zijn we heel goed in. In het verleden zijn aanpassingen van het watersysteem veelal gerealiseerd door technische ingrepen.

We kunnen veel bereiken met technische ingrepen. De grens van de veerkracht van ons huidige watersysteem wordt echter bereikt door de effecten van klimaatverandering en intensiever grondgebruik. Dit brengt steeds hogere kosten met zich mee en gaat soms ten koste van de natuurlijke kwaliteiten van het systeem. Kortom: het wordt onwenselijk en uiteindelijk te duur om alle problemen technisch op te blijven lossen. Met een stijgende zeespiegel en een dalende bodem kan het overtollige water nu eenmaal niet op een natuurlijke manier afgevoerd worden naar zee. We blijven als waterschap altijd het water sturen en beheren; we gaan meer dan in het verleden gebruik maken van de natuurlijke elementen van ons watersysteem. In de afgelopen decennia hebben we hier al invulling aan gegeven door onder andere beken te herstellen (waterkwaliteit, water vasthouden) en door de realisatie van de Onlanden (waterberging).

Soms versterken meerdere factoren elkaar. Zo heeft een versnelde zeespiegelstijging samen met de bodemdaling gevolgen voor de waterveiligheid en de waterhuishouding. We kunnen het water steeds minder kwijt onder vrij verloop naar de zee. Het optrekken van zout grondwater veroorzaakt verzilting van de bodem. Dat is een seizoensgebonden proces, dat versterkt wordt door enerzijds de zeespiegelstijging en anderzijds de bodemdaling. Het heeft gevolgen voor de waterkwaliteit in onze noordelijke landbouwgebieden. Extreme droge perioden kunnen de problemen verergeren die boeren in deze gebieden ervaren— gewassen lopen schade op met deze toenemende verzilting van de bodem. Het zoutgehalte van het oppervlaktewater wordt nu met doorspoelen beperkt, zodat het in beginsel geschikt is om mee te beregenen. Dat vereist de beschikbaarheid van voldoende zoetwater. Deze opeenstapeling van effecten heeft ook gevolgen voor de natuur. Droogte, verzilting en grotere ruimteclaims plaatsen druk op de biodiversiteit.

We voeren het gesprek als de grens van het functioneren van ons watersysteem in zicht komt (andere vorm van peilbeheer)

Het aloude adagium “peil volgt functie”, waarbij het gebruik van een gebied leidend is voor het te hanteren peil, wordt ter discussie gesteld. Zo’n overstap maken is een enorme verandering. Dit vraagt niet alleen om een cultuurverandering voor onze organisatie, maar ook voor de manier waarop we in gesprek gaan met onze partners, stakeholders en bewoners.

We werken op moment met twee soorten peilbeheer namelijk *flexibel peilbeheer* en *dynamisch peilbeheer*. In de toekomst willen een *natuurlijker peilbeheer* gaan toepassen. Flexibel peilbeheer betekent dat het water op natuurlijke wijze fluctueert. Het water komt dus hoger of lager te staan bij veel of weinig neerslag en we hanteren daarvoor een bandbreedte dat past bij de gestelde normen. Dynamisch peilbeheer is een proactieve vorm

van peilbeheer waarbij continue wordt ingespeeld op de huidige en verwachte omstandigheden in combinatie met de functie van het gebied. Zo bijvoorbeeld proberen we een piekbui voor te zijn door tijdig te malen.

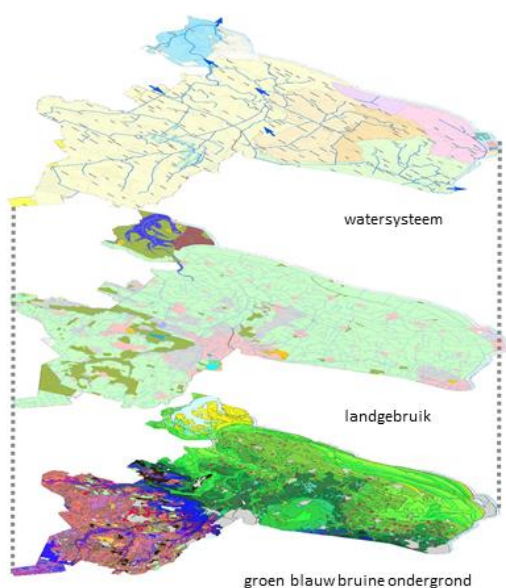
Ons waterschap past momenteel generieke normen toe voor het afvoeren van water en het peil volgt daarbij de functie van het gebied. Dat is vooral heel duidelijk voor alle betrokkenen. Waar mogelijk blijven we daarnaast ook dynamisch peilbeheer toepassen omdat het een koste efficiënte toepassing is. Alleen: het gebied is verre van eenduidig, het is juist heel divers. Dit vraagt om gebiedsdifferentiatie. Met de hedendaagse problematiek als gevolg van bodemdaling en het bereiken van de natuurlijke grenzen van ons watersysteem, ligt een overstap naar een passender vorm van peilbeheer voor de hand: minder technisch, meer logisch vanuit de natuurlijke blauw-groen-bruine ondergrond. Minder generiek, meer natuurlijk. Een natuurlijker peilbeheer betekent dat we een balans zoeken tussen technische ingrepen, grondgebruik en de natuurlijke omstandigheden: meebewegen met de natuurlijke ondergrond en weersomstandigheden is vaak beter en goedkoper dan meebewegen met een gewenste functie.

Als we samen met de partners en stakeholders bepalen wat het optimale peil is voor een gebied dan heeft dat consequenties voor het grondgebruik en de functies die daar kunnen bestaan. In veel gevallen betreft het nieuwe functies zoals nieuwbouw waarbij wij een agenderende rol innemen. De bevoegdheid blijft bij de provincies en gemeenten. Bij bestaand grondgebruik zoals landbouw is vooral maatwerk nodig om te differentiëren binnen deze functie en dit doen we in samenspraak met onze boeren.

Een meer natuurlijke vorm van peilbeheer is ook van groot belang om onze waterkwaliteitsdoelen te halen. Dit is noodzakelijk voor het ontstaan van voldoende geschikt leefgebied voor aquatische flora en fauna. Gebrek aan geschikt leefgebied is de enige ecologische sleutelfactor uit onze watersysteemanalyses die in alle waterlichamen op rood staat. Onderzoek naar de mogelijkheden voor meer natuurlijk peilbeheer staat dan ook overal als KRW-maatregel vermeld voor de volgende planperiode.

Op deze manier kunnen we droogte beter bestrijden en krijgt het bergen van water de ruimte die nodig is. Met passender, natuurlijker peilbeheer zijn we beter in staat de veengronden natter te houden en daarmee bij te dragen aan de maatschappelijke opdracht om de uitstoot van CO₂ te reduceren. We geven prioriteit aan investeringen die bijdragen aan deze integrale benadering.

LAGENBENADERING

We gebruiken de blauw-groen-bruine ondergrond als basis

Het watersysteem dat wij in stand houden loopt door een divers gebied — van hoog tot laag; van zand tot klei; van beekdalen tot kwelders. Deze groen-blauw-bruine ondergrond is de basis. Het water (blauw) en de aardkundige ondergrond (bruin) hebben met hun eeuwenlange spel het gebied gevormd. Dit heeft geleid tot de natuurlijke glooiing (de geomorfologie). Samen met de bodem en plantengemeenschappen (groen) en de menselijke occupatie van het gebied, zijn de verschillende landschappen gevormd die wij vandaag kennen. In de loop van de eeuwen hebben wij dit systeem naar onze hand gezet om het veilig en bewoonbaar te maken. We hebben polders en boezemwateren aangelegd, kronkelende beekjes en maren rechtgetrokken en dijken en wierden opgeworpen. De

landschappen in ons gebied zoals Middag Humsterland, Lauwersmeer en de Drentse Beekdalen hebben voor ons een hoge waarde. Menselijke ingrijpen in het landschap, zoals de gaswinning, heeft ook aanzienlijke problemen veroorzaakt: bodemdaling en aardbevingen.

We hebben het nu zo ingericht dat we veel water moeten verpompen. Water kan nou eenmaal niet opwaarts stromen. Als gevolg van bodemdaling wordt dit proces steeds kunstmatiger. Het spuien van water bereikt ook grenzen bijvoorbeeld bij het Lauwersmeer. Gebruik maken van natuurlijke eigenschappen van het gebied is robuust en bespaart kosten: minder tegen het water vechten, meer meebewegen. Daarom gaan we de natuurlijke- en ruimtelijke grenzen van ons watersysteem meer centraal stellen in ons werk. Mogelijke extra ingrepen om het watersysteem toekomst- en klimaatbestendig te maken benaderen we zoveel mogelijk vanuit dat uitgangspunt. Gelukkig zijn we steeds beter in staat om slimme combinaties te maken omdat onze kennis van de ondergrond steeds beter wordt, net zoals ons beheersing van waterbouwkundige technieken. We blijven met onderzoek deze kennis verrijken en koppelkansen benutten.

We kiezen voor gebiedsdifferentiatie voor klimaatadaptatie, een meer natuurlijk watersysteem, landgebruik en ruimtelijke ontwikkeling

Knelpunten, kansen en beleidsvraagstukken benaderen we (gebied)specifiek en niet generiek. We zoeken naar maatwerk en integrale oplossingen. Een polder is immers niet hetzelfde als een vrij afstromend gebied, zand is geen klei en de droogteproblematiek op de zandgronden vraagt een andere benadering dan die in de noordelijke kustpolders.

Voor alle gebieden geldt dat we, nog meer dan nu, inzetten op meer natuurvriendelijke oevers, minder blokkades, gemalen en stuwen en meer nadruk op teeltvrije zones langs de watergangen. Dit vraagt wel maatwerk op lokaal niveau om daar uitvoering aan te geven.

Hoge zandgronden: (grond)water vasthouden in beekdalen, dorpen landbouw & natuurgebieden (droogte); waterkwaliteit verbeteren beekdalen

We werken mee aan het te versterken van de natuurlijke functie van de beekdalen.

Door kronkelende beken die van tijd tot tijd buiten hun oevers treden, wordt het water langer vastgehouden in het beheergebied. Dit heeft positieve gevolgen voor de waterhuishouding benedenstrooms. Daarnaast heeft het ook effect op de biodiversiteit in de beekdalenbiotopen: er komen meer kenmerkende soorten fauna en flora terug.

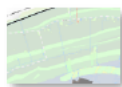
Veenbodems: water vasthouden tegengaan veenoxidatie (bodemdaling & CO₂ uitstoot beperken)

Toenemende droogte draagt bij aan verdere veenoxidatie. Dat heeft gevolgen voor het watersysteem. Als gevolg van de oxidatie verdwijnt het veen in de vorm van CO₂ naar de lucht en daalt de bodem. Een bodem die nu in veel gevallen niet al te nat kan zijn omdat er een agrarische functie op wordt uitgeoefend. Om de bodemdaling in de veengebieden (en daarmee ook de hogere CO₂ uitstoot) een halt toe te roepen moet het veen nat blijven. Dit proces kan nooit meer teruggedraaid worden en daarom moeten we nu maatregelen nemen. Maatregelen zoals een hoger grondwaterpeil dragen bij aan het behoud van de veengronden. Dit heeft consequenties voor het landgebruik. Ook hier kiezen we samen met provincies en gemeenten naar slimme combinaties in functies.

Lage gebieden: passend ruimtegebruik agenderen, water vasthouden in mareengebied

De lage gebieden kennen een overwegend vlak weilandenkarakter. In een groot deel van het gebied wordt landbouw bedreven. Door bodemdaling, maaiveldverschillen en de meerdere peil wordt het steeds moeilijker om alle betrokken partijen met technische oplossingen tevreden te stellen. Ook worden de beheerkosten steeds hoger. Het is daarom nodig om na te denken over passende maatregelen die recht doen aan het karakter van de lage gebieden.

Noordelijke kustgebied: balans zoeken in verzilting & droogte voor landbouw & natuurlijke waarden; brede kustzone voor waterveiligheid (slaperdijken; kwelders)

Voor waterveiligheid hebben we voor dit gebied op termijn een bredere kuststrook nodig. In dit gebied speelt verzilting door zoute kwel een rol. Dit neemt ook toe in tijden van droogte en daarom moeten we zorgvuldig omgaan met onze zoetwaterlens. We zoeken daarom naar mogelijkheden om de veiligheid te garanderen, de landbouw te ondersteunen en de natuurontwikkeling te stimuleren.

Functie volgt bodem

De Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) constateert dat het niet goed gaat met rurale bodems in Nederland. "De vitaliteit van de bodems staat onder druk. Ondanks (inter)nationaal beleid en richtlijnen hebben de bodems last van verzuring, vermesting, verdichting, verdroging en de kwetsbaarheid neemt toe. De afgesproken beleidsdoelen voor bodem, natuur, water en klimaat worden daardoor niet gehaald. Hierdoor staan landbouwopbrengsten onder druk en wordt de natuur- en bosbouwfunctie verstoord". In zijn advies 'De bodem bereikt?!' pleit de RLI voor ander bodembeleid. De overheid heeft hierin een belangrijke taak. Omdat de ruimte in Nederland beperkt is, moeten de bodems voor meerdere functies kunnen worden gebruikt: bijvoorbeeld voor landbouw en voor koolstofopslag in het kader van klimaatverandering of voor bos en wateropslag. Maar ook functies als

landbouw en natuur kunnen samengaan. Dat kan echter alleen als de bodems vitaal zijn en als het bodemgebruik geen afbreuk doet aan die vitaliteit maar deze versterkt. Het houdt ook in dat bodems niet geschikt moeten worden gemaakt voor alle denkbare activiteiten en functies: functies volgen bodem. We kunnen hieraan bijdragen vanuit onze deskundigheid. We blijven onderzoeken volgen om de problematiek voor onze landbouwgronden beter in beeld te krijgen. Zo werken we in het programma Gouden Gronden integraal (bodem – water – biodiversiteit) samen met onze partners. Dit gaan we in de toekomst verder uitbouwen. De NOVI maakt het mogelijk om te sturen op duurzaam bodembeheer. Dat is een belangrijk aanknopingspunt om hier, naast onze eigen taak en bevoegdheden, samen met de provincie en drinkwaterbedrijven aan te werken.

De droogteproblematiek verschilt ook per bodemsoort en per gebied. Zo heeft akkerbouw op klei minder snel last van droogte dan op zand, maar kan verzilting juist in noordelijke kleigebieden voor niet-zouttolerante gewassen een probleem vormen. Een meer natuurlijk watersysteem betekent ook dat de droogteproblematiek niet uitsluitend generiek en technisch wordt aangepakt, maar dat er meer en meer oog moet zijn voor passende functies en passende gewassen. Niet alles kan overal.

Een gezond watersysteem (waterkwaliteit)

Wij streven naar schoon water met een goede kwaliteit. De Europese Kader Richtlijn Water (KRW) geeft geen normen (met uitzondering van specifiek verontreinigende en prioritair stoffen) maar alleen het doel van een goede waterkwaliteit. In Nederland zelf zijn er KRW-waterlichamen vastgesteld met bijbehorende watertypen. Voor deze verschillende watertypen zijn doelen en normen voor verschillende stoffen opgesteld. We doen er alles aan om in 2027 aan deze doelen en normen te voldoen.

Een gezond watersysteem gaat echter verder dan de regelgeving; er zijn ook stoffen, waaronder medicijnresten, die effect hebben op aquatische ecologie en waarvoor nu nog geen normen zijn. We moeten van normgericht naar opgaven- en effectgericht denken voor een gezond watersysteem. We voeren maatregelen uit, die nodig zijn voor het behalen van het ecologisch streefbeeld, maar ook afgestemd zijn aan de eisen vanuit landbouw en recreatie. Hiervoor blijven we steeds in overleg met onze partners.

We zetten in op een meer natuurlijk watersysteem; dit betekent onder andere minder blokkades voor vissen (zoals stuwen en gemalen), meer natuurvriendelijke oevers en het herstellen van oude meanderende wateren. Met deze hermeandering en het vasthouden van water in 'de haarvaten' (zoals beken, diepen en boerenslootjes) dragen de opgaven vanuit de KRW ook bij aan het klimaatbestendig maken van ons watersysteem.

Het verbreden van teeltvrije zones c.q. het aanleggen van (bloemrijke) bufferstroken (akker- en grasranden) langs watergangen kan bijdragen aan een verminderde belasting van het oppervlaktewater met nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Hermeanderen, natuurvriendelijke oevers en bufferstroken leggen wel een claim op (agrarisch) ruimtegebruik, maar we zijn ervan overtuigd dat dit een belangrijk onderdeel is om de (kringloop) landbouw te verbinden met een duurzame ontwikkeling van het watersysteem.

We wentelen onze waterproblemen niet af op onze burens. We leveren water met voldoende kwaliteit voor het mariene milieu (vergroten en bescherming biodiversiteit). We verwachten ook van onze partners en streekhouders stakeholders dat zij op hun beurt niet afwentelen op het watersysteem

dat wij beheren. Dat betekent bijvoorbeeld: geen direct lozende industrie langs waardevolle wateren.

Door verontreiniging aan de bron te voorkomen en met behulp van een veerkrachtig, zelfregulerend watersysteem blijft het water maximaal schoon. Dit betekent dat we moeten onderzoeken hoe we onze rioolwaterzuiveringsinstallaties moeten inrichten om dit doel te halen. In de oplossing zoeken we naar koppelkansen. Bv vormen van natuurlijke zuivering dragen bij het verstrekken van de biodiversiteit. Het water geven we terug aan het oppervlakte- en grondwatersysteem en hiermee sluiten we lokale (water)kringlopen. Daar waar we niet aan de bron kunnen zuiveren, zoals op onze rioolwaterzuiveringsinstallaties, zetten we maximaal in op het terugwinnen en opwaarderen van afval tot grondstoffen. Eén van de grondstoffen is water; we willen water 'maken' dat de juiste kwaliteit heeft voor andere toepassingen, zoals koelwater voor industrie, een KRW-waterlichaam, een natuurgebied of buitenwater. Deze opwaardering voeren we uit op regionale grondstoffen- en energie'hubs'. Onze huidige rioolwaterzuiveringsinstallaties zijn de basis voor de water-, energie- en grondstoffenfabrieken van de toekomst!

Toekomstbestendige landbouw faciliteren vanuit een robuust watersysteem

Onze agrariërs zijn trots op hun werk. Landbouw heeft ook een belangrijke plek in Noord-Nederland. De landbouwtransitie vraagt echter veel van deze ondernemers. Naast de stikstofproblematiek die nu acuut speelt, krijgen we steeds meer te maken met verzilting en bodemdaling. We willen samen met hen naar slimme oplossingen zoeken waar het kan. Niet alles kan. Daar moeten we eerlijk in zijn.

Een vitale bodem draagt bij aan een robuust watersysteem door bijvoorbeeld een grotere sponswerking. De veerkracht van ons watersysteem wordt daardoor groter, in zowel droge als natte tijden. We spreken daarom van een weerbare bodem. Samen met de agrarische sector zoeken we naar de mogelijkheden om dit voor de toekomst van het gebied gezamenlijk aan te pakken. We volgen de lokale en (inter)nationale ontwikkelingen op dit gebied om onze deskundigheid uit te breiden en gepaste kennis te gebruiken en aan te bieden.

We stimuleren maatregelen van agrariërs en andere grondbezitters die de oppervlakkige afstroming van regenwater verminderen. Voorbeelden hiervan zijn de verbetering van de bodemstructuur, aangepaste bodembewerking als teeltmaatregel en het vasthouden van water in greppels en andere watertangen. Daardoor neemt de infiltratie van regenwater naar de ondergrond toe en daalt de afvoerpiek van oppervlaktewater bij hoge regenintensiteit.

Tegelijkertijd moeten we goed onderzoeken hoeveel water de agrarische sector vraagt in relatie tot het opslaan van water in het grondwater. Dat onderzoek kan bijvoorbeeld bestaan uit het voeden van een zoetwaterlens onder klei- en zandgronden voor hergebruik in een periode met te weinig water en wat dit betekent voor verzilting, droogte en zeespiegelstijging.

Aanvoeren zoetwater; heroverwegen mate doorspoeling tegen verzilting

De benodigde zoetwateraanvoer om verzilting tegen te gaan is de afgelopen jaren gegroeid en het is de verwachting dat dit zonder maatregelen verder zal groeien. We zoeken samen met de stakeholders naar houdbare lange termijn oplossingen (na 2050). We zetten tegelijk in op twee sporen: het huidige systeem onderhouden met verbeteringen en tegelijk

onderzoek doen naar toekomstbestendige oplossingen. Zo blijven we bijvoorbeeld onderzoeken volgen waarin slimme technieken gecombineerd worden met zout-zoetwater dynamiek in de ondergrond. Deze onderzoeken staan niet haaks op elkaar te staan, maar kunnen elkaar juist aanvullen.

We willen ons sterker richten op het oplossen van de zoetwaterproblematiek binnen ons watersysteem om minder afhankelijk te zijn van gebiedsvreemd water, bijvoorbeeld met aanleg van retentiebekkens en waterhergebruik uit onze rioolwaterzuiveringsinstallaties. Dit betekent dat we ook dit zoetwater beter moeten verdelen over de verschillende functies. We zullen het gesprek moeten voeren over de vraag in welke mate we zoetwater naar (steeds) zoutere kustgebieden willen blijven brengen. Keuzes die we hierin maken kunnen gevolgen hebben voor gewaskeuzes. We moeten daar het eerlijke gesprek over voeren met onze agrariërs en op een transparante manier zoeken naar oplossingen. Zouttolerante gewassen kunnen een deel van het antwoord vormen.

Toekomstbestendig natuur & biodiversiteit faciliteren vanuit een robuust watersysteem

Biodiversiteit is de verscheidenheid van het leven. Hier verstaan we dus alle planten en dieren onder, maar ook schimmels en bacteriën die in het water of in de bodem leven. Voorwaarde voor een grote biodiversiteit is een gezonde habitat. In ons biodiversiteitsbeleid maken we onderscheid tussen aquatische biodiversiteit en terrestrische (grondgebonden) biodiversiteit. Op het gebied van aquatische biodiversiteit hebben wij een wettelijke taak vanuit de KRW. Zo zetten we bijvoorbeeld in op vismigratie in ons gehele beheergebied. Voor terrestrische biodiversiteit hebben wij geen wettelijke taak, maar wel een maatschappelijke verplichting. Op dit gebied voeren we zelf geen projecten uit, maar waar het kan leveren we wel een plus voor de terrestrische biodiversiteit. In onze eigen bedrijfsvoering hebben we aandacht voor biodiversiteit. Zo maaien we bijvoorbeeld zo extensief mogelijk. We bestrijden exoten zoals grote waternavel en zoeken daarin de samenwerking met andere partijen. Bij onze werkzaamheden mag op termijn geen achteruitgang van biodiversiteit voorkomen. Waar we mogelijkheden zien om iets extra te doen pakken we die op binnen onze financiële mogelijkheden.

We werken samen met onze partners, zoals terreinbeherende organisaties, aan hun natuurdoelen (Natura 2000 gebieden, UNESCO Waddenzee, grote meren; Natuurnetwerk Nederland). Ecologische processen trekken zich immers niets aan van bestuurlijke grenzen. Die zijn onderling verbonden. Zo kunnen we bijvoorbeeld onderzoeken of we eigen grond beschikbaar kunnen stellen als onderdeel van de provinciale projecten voor bosaanplant. We werken ook mee met onze stakeholders en betrokkenen, onder andere door aandacht voor bodemkwaliteit en de aanleg van bloemrijke akkerranden te stimuleren. Dit doen we om het waterbergend vermogen en de waterkwaliteit te verbeteren maar het heeft ook een gunstig effect op de terrestrische biodiversiteit.

De Unie van Waterschappen onderschrijft het Deltaplan Biodiversiteitsherstel. We hebben afgesproken in de geest daarvan te handelen. Op termijn overwegen we om als Waterschap ook formeel mee te doen.

Waterkwaliteit voor recreatie

Mensen moeten van het water kunnen genieten. Vissers kunnen hun visje vangen in het gehele beheergebied. Zwemmers kunnen op de officiële zwemlocaties terecht in het zomerseizoen, het liefst zonder overlast van blauwalgen, zwemmersjeuk en bacteriën.

Watersporters zoals zeilers kunnen ongehinderd door onder meer te veel waterplanten hun hobby's uitoefenen. Ook hier kiezen we voor gebiedsdifferentiatie — waar belangen botsen met bijvoorbeeld natuurdoelen gaan we een zorgvuldig participatieproces aan om maatwerk te kunnen leveren.

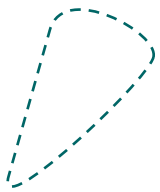
Waterbeleving en volksgezondheid

We gaan over het water en we zijn er voor onze mensen. We begrijpen dat de klimaatverandering grote effecten op ons leven heeft en dat de urgentie om daar goed mee om te gaan toeneemt. We zijn tegelijkertijd niet bang voor het water. Dit betekent dat we meer samenleven met water willen bevorderen. Het waterbewustzijn kan daarbij helpen. We gaan ons werk nog zichtbaarder maken en moeten dit verhaal goed kunnen uitleggen. Dit doen we onder andere door bewoners te laten meedenken en werken in ons beleid en uitvoering van ons werk. We trekken daarin vaak samen op met onze gebiedspartners. Een voorbeeld hiervan is samen met de gemeenten en bewoners mensen bewust maken dat wateroverlast er af en toe bij hoort en zelfs leuk kan zijn: kinderen weer laten spelen in plassen water na een hevige stortbui!

De rol van het waterschap en de volksgezondheid wordt ook steeds meer zichtbaar. Ons afvalwater bevat stoffen die indicatoren zijn voor de volksgezond. Zo kunnen we bijvoorbeeld een belangrijke bijdrage leveren aan het monitoren van rioolwater om het verloop van de pathogenen tijdens een crisis in beeld te brengen. Zeer actueel is de COVID-19 monitoring in afvalwater. Om goed voorbereid te zijn op deze opgaven zijn geavanceerde monitoringsmethoden nodig. Deze zijn continu in ontwikkeling en we onderzoeken hoe innovaties ons kunnen helpen.

3. We faciliteren onze partners in slimme ruimtelijke ontwikkelingen

De omvang en de pluriformiteit van de uitdagingen zijn groot en urgent. Veranderend grondgebruik en landschap, toenemende ruimteclaims, tegenstrijdige belangen, verschil in beleving, perceptie en kennis, een grote economische impact en de onderlinge verbondenheid leveren tal van dilemma's op. Dergelijke complexe opgaven kosten tijd om op te lossen. Om deze opgave het hoofd te kunnen bieden, moeten we nu ver genoeg vooruitkijken. We willen namelijk dat de maatregelen die we nu voorstellen, voor de langere termijn effectief zijn. Samen met de partners werken aan een toekomstbestendig Noord-Nederland is daarom noodzakelijk. Meerwaarde creëren, ieder vanuit eigen rol en verantwoordelijkheid, verbinden van belangen en opgaven zijn voorwaarden voor deze samenwerking.

Versterken economisch groeipotentieel gecombineerd met wateropgaven

Integraal werken vanuit de Blauwe Omgevingsvisie betekent dat we samen met de regionale partners zoeken naar slimme oplossingen in ruimtegebruik die rekening houden met de natuurlijke mogelijkheden en beperkingen van water. We zoeken ook samen naar slimme oplossingen die rekening houden met de kansen die de afvalwaterketen en onze assets bieden. Een voorbeeld hiervan is het oogsten van warmte of waardevolle grondstoffen (waaronder ook water!) uit onze rioolwaterzuiveringen: de water-, energie- en grondstoffenfabrieken van de toekomst. Deze samenwerking doen we enerzijds om koppelkansen te verzilveren en anderzijds om tijdig te adviseren en te agenderen over de gevolgen van initiatieven voor de natuurlijke en ruimtelijke begrenzing van ons watersysteem.

We gaan van achteraf toetsen en handhaven naar proactief adviseren, mee helpen ontwikkelen, sturen en beoordelen. We schuiven vroeg in het proces van ruimtelijke planvorming aan tafel om samen te verkennen of we dezelfde visie hebben op het ruimtegebruik en wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn van het gebied en van onze assets. De plannen, ideeën en initiatieven van anderen die uit kunnen monden in ingrepen in ons watersysteem worden op tijd herkend en belangen gesignaleerd. Als waterexperts maken we duidelijk dat niet alles meer kan en we gebieden beter kunnen gebruiken waar ze op lange termijn geschikt voor zijn. Een voorbeeld hiervan is niet bouwen op plekken die laag in het landschap liggen en waar de blauw-groen-bruine ondergrond ons iets anders vertelt. We spannen ons in om belangen en opgaven te verbinden zodat we samen meerwaarde creëren.

Noord-Nederland stimuleert ruimtelijk-economische ontwikkelingen op een duurzame en toekomstbestendige manier. Deze ontwikkelingen concentreren zich op gebieden zoals de Energyport en de regio Groningen-Assen die ook ons waterbeheergebied raken. Deze ontwikkelingen leiden bijvoorbeeld naar een toename van grote bedrijven die ook veel water nodig hebben in hun processen. Wij hebben daar geen zeggenschap over. Niettemin moeten we wel stevig signaleren en attenderen naar de bevoegde gezagen over de gevolgen van die toenemende watervraag. Samen met onze buurwaterschappen en de waterbedrijven moeten we de totale watervraag overzien.

We denken en werken waar mogelijk mee aan de ruimtelijke ontwikkelingsdoelen van onze partners voor de bevordering van:

- een toekomstbestendig landelijk gebied;
- de rol van water als systeem in natuurgebieden (bijvoorbeeld als verbindingszone in NNN), UNESCO-gebieden, nationale landschappen, samenhang met recreatie en netwerk van vaar-routes en de rol van water in een gezonde leefomgeving;
- duurzaam economische groeipotentieel: sterke gezondere (bereikbare) steden en regio's;
- de energietransitie, een wereld zonder fossiele brandstoffen;
- een circulaire samenleving;
- de rol van water in demografische ontwikkelingen zoals groeistad Groningen en ontwikkeling van economische centra zoals de Eemshaven;
- het vaarrouthenetwerk als onderdeel van bereikbaarheid;
- het bewustzijn van (te) natte en (te) droge gebieden als meewegende factor in woningbouw-ontwikkeling;
- het in standhouden van erfgoed voor toekomstige generaties en ontwikkelen van recreatie en toerisme.

Waarderen Ruimtelijke kwaliteit & cultuurhistorie

We hechten waarde aan de rijke geschiedenis van ons waterschap en ons cultureel erfgoed; de architectonische kwaliteit van huidige en toekomstige bouwwerken en de context waarin ze staan (landschappen). We spreken ambities uit voor de ruimtelijke kwaliteit van onze eigendommen en waardevolle objecten en landschappelijke elementen in ons cultuurhistorisch beleid. Ons beleid geeft sturing aan de manier waarop we onze eigen assets beheren en eventueel ter beschikking stellen voor dubbelgebruik door derden, bijvoorbeeld voor duurzame opwekking van energie. We zoeken doelbewust naar koppelkansen met andere opgaven waardoor waarden voor de leefomgeving gecreëerd worden.

Dit stelt ons in staat om een gefundeerde mening geven ten aanzien van initiatieven die onze eigen assets raken, maar kunnen wij ook, in geest van de Omgevingswet, meedenken met onze partners over de leefomgeving. Momenteel worden verzoeken voor bijvoorbeeld kunstuitingen of windmolens op onze keringen enkel bekeken vanuit het perspectief van vergunbaarheid. Door onze eigen ambitie voor ruimtelijke kwaliteit duidelijker te formuleren kan het waterschap een betere mening vormen over initiatieven die ook de kwaliteit van de omgeving beïnvloeden. Water heeft ons landschap gevormd en is daarmee beeldbepalend voor onze ruimtelijke ontwikkeling. De ruimtelijke kwaliteit van Noord-Nederland wordt steeds belangrijker voor ons allemaal.

Versterking van het raamwerk van historische waterlopen en kanalen vergroot de capaciteit voor opvang van water, zowel in tijden van overvloed als schaarste. Het stelsel van diepen en maren vormt een landschappelijk raamwerk in een agrarische omgeving, met kansen voor natuurherstel en (vaar)routestructuren. De diepen, waaronder Damsterdiep, Boterdiep en Reitdiep, vormen belangrijke cultuurhistorische assen waarlangs van oudsher veel cultureel erfgoed aanwezig is als molens, sluizen, kalkovens, loskades en steenfabrieken. Dit geldt ook voor andere cultuurhistorisch waardevolle landschappen zoals Middag Humsterland en de Laagveenontginningen. Door de openstelling en herbestemming van de erfgoedparels langs de diepen in samenhang aan te pakken, ontstaan hoogwaardige erfgoedlinten met een grote toeristisch-recreatieve betekenis. Gedeelten van maren die in het verleden zijn gedempt, kunnen hersteld en weer bevaarbaar gemaakt worden. De maren en diepen kunnen geaccentueerd worden als waardevolle linten in het landschap met natuurlijke oevers,

bloemrijke randen en beplanting. In combinatie met wandel- en fietspaden wordt het landschap beter 'beleefbaar'.

Gastheer voor recreanten

We zijn niet alleen toezichthouder maar vooral gastheer voor recreanten in ons gebied. We werken mee aan het versterken van de gezonde leefomgeving door recreatiemogelijkheden in en om onze eigendommen te vergroten. We nemen onze verantwoordelijkheid als vaarwegbeheerder en kijken samen met de omgeving naar nieuwe mogelijkheden voor routes, verbindingen voorzieningen. Recreatieve initiatieven zoals wandelen, schaatsen en fietsen op, langs en in het water krijgen de ruimte. Hiermee dragen we bij aan het genieten van water en komt het waterschap meer in de maatschappij te staan.

4. We werken mee aan een volhoudbare wereld

Dat de klimaatverandering de afgelopen decennia versnelt en steeds grotere gevolgen heeft is geen punt van discussie meer. Om de gemiddelde temperatuurstijging op aarde onder de 1,5°C te houden, is een grote inspanning van iedereen nodig. Daarnaast putten we onze natuurlijke grondstofvoorraden uit en staat de biodiversiteit wereldwijd onder enorme druk. Toch hebben we maar één wereld. Het moet dus anders. We hebben bij deze opgaven een grote maatschappelijke verantwoordelijkheid, die we samen met de andere overheden in Nederland ook nemen. Dat hebben we zo afgesproken, bijvoorbeeld in ons Nationale klimaatakkoord.

Samen werken met duurzame partners

Verduurzaming betekent anders werken in onze bedrijfsvoering en projecten. Hierbij hebben we partners nodig. Medeoverheden, maar ook aannemers, bedrijven en burgers.

Soms zijn we initiatiefnemer en soms faciliteren we anderen: samen maken we een verschil. Dat hebben we vastgelegd in afspraken op nationaal niveau, als waterschappen onderling bij de Unie van Waterschappen en ook via ondertekening van diverse Green Deals. We hebben als gezamenlijke Nederlandse overheden afgesproken om in 2050 volledig CO₂-neutraal en circulair te werken. Tussendoelen zijn er ook: zo hebben we afgesproken om in 2030 49% minder CO₂ uit te stoten ten opzichte van 1990 en de helft minder primaire grondstoffen te gebruiken. Samenwerken is wens en noodzaak. Om ketens te vormen en te sluiten, om draagvlak en autorisatie te vinden voor veranderingen.

Reductie van uitstoot van broeikasgassen wordt onderdeel van onze activiteiten (mitigatie)

De opgave naar minder CO₂-uitstoot richt zich in de eerste plaats op energiebesparing en energietransitie. We zitten actief aan tafel bij de ontwikkeling van de Regionale Energiestrategie (RES) voor Groningen en Drenthe. Daar kijken we naar koppelkansen en werken we aan gezamenlijke maatregelen. Zo kunnen we aquathermie faciliteren als kans voor een aardgasloze toekomst en staan we, waar mogelijk, dubbelgebruik op onze terreinen en in onze wateren toe: dit biedt kansen voor derden om duurzame energie te winnen.

We kunnen een rol spelen met onze partners om warmte en eventueel koelte uit ons water (aquathermie) te (laten) winnen, mits onze taakstelling onder andere voor waterkwaliteit niet in het geding komt. Bij nieuwbouw of verbouw van rioolwaterzuiveringen met bijbehorende persleidingen beoordelen we steeds of er kansen zijn voor de winning van thermische energie uit afvalwater (TEA). We staan open voor initiatieven van derden om warmte te winnen uit onze rioolwaterzuiveringen en/of persleidingen (TEA) en grote waterlichamen zoals het Paterswoldsemeer en het Leekstermeer of uit grotere watergangen (thermische energie uit oppervlaktewater, TEO). Op verschillende plekken is er inmiddels onderzoek gaande en zijn we betrokken.

Als gevolg van landelijke afspraken verwachten we zelf meer en meer duurzame energie te gaan opwekken met zonnepanelen en windturbines. Daarnaast bieden we anderen de ruimte om hun energie op te wekken, door - waar mogelijk - onze assets beschikbaar te stellen voor dubbelgebruik. Zo staan er bijvoorbeeld al een aantal windturbines op onze Oostpolderdijk in de Eemshaven. We

onderzoeken de verdere mogelijkheden. We bewaken wel onze verantwoordelijkheid voor de ruimtelijke kwaliteit en effecten op milieu en natuur.

Daarnaast moeten we de uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen zoals lachgas en methaan op onze rioolwaterzuiveringsinstallaties vermijden of beperken. Wat we daarin niet uitstoten, hoeven we niet te compenseren. Onze inspanningen gaan dus verder dan energiebesparing en energietransitie. Op dit punt worden momenteel landelijke afspraken voorbereid.

We hebben een rol in de uitstoot van CO₂ als gevolg van ontwatering van veenlagen en -gebieden en door de uitstoot van methaan uit bagger en waterbodems. Landelijk moet nog worden uitgewerkt of waterschappen hierin een hoofd- of een bijrol gaan spelen. We zoeken hierin ook koppelkansen. Met dynamisch peilbeheer kunnen we veenlagen nathouden en kunnen we water bergen, mits we in gesprek gaan met onze partners hierover.

We hebben op termijn geen rioolwaterzuiveringsinstallaties meer, maar water-, energie- en grondstoffenfabrieken

De opgave naar circulariteit heeft te maken met onze bedrijfsvoering en de werken die we laten uitvoeren en ook met onze rioolwaterzuiveringen: dit zijn de grondstoffenfabrieken van de toekomst. We kunnen tal van grondstoffen uit afvalwater terugwinnen of produceren. Een meer circulaire economie zal vragen om deze grondstoffen en heeft daar ook wat voor over. We gaan in de toekomst dus meer en meer grondstoffen verwaarden en afzetten in de markt. Waar nodig en wenselijk doen we dat met andere partners samen.

In de allereerste plaats gaat dit over zoet water. Gezuiverd water is ook een kostbare grondstof: we zullen meer en meer “water op maat” leveren. Voor enkel- of meervoudig hergebruik in onze waterlichamen, voor industrie, voor natuurgebieden. Gezuiverd afvalwater dat terugvloeit in het watersysteem moet schoon en veilig zijn, passend bij het ontvangende oppervlaktewater. In lijn met landelijke ontwikkeling van normeringen zullen onze zuiveringsinstallaties meer en meer hoogwaardige installaties worden die ook microverontreinigingen, zoals medicijnresten, vergaand verwijderen.

De rioolwaterzuivering als energiefabriek produceert energie of levert deze door. Dit gaat over de warmte in het afvalwater (aquathermie), maar ook over slibvergisting. We blijven kijken naar de mogelijkheden om de biogasproductie uit ons zuiveringsslib te maximaliseren én om deze zo duurzaam mogelijk maatschappelijk te verwaarden. Nu doen we dat nog met duurzame stroom uit een WKK¹, op termijn leveren we het gas wellicht door als groen gas aan het net.

We onderzoeken vanuit breder maatschappelijk belang of het verstandig is om verder te gaan op de ingeslagen weg om rioolwaterzuiveringen meer grootschalig te centraliseren. Meer decentraal of op termijn zelfs lokaal zuiveren, nabij woonbuurten en/of bedrijven, biedt vanuit duurzaamheid kansen voor lokaal hergebruik van water, grondstoffen en lokale energieproductie. Dit is nu nog een ingewikkeld evenwicht tussen kansen, taken en verantwoordelijkheden van waterschap, gemeente en stads- wijken of dorpsgemeenschappen, kosten en baten en energieverlies (transport) en energiewinst (efficiënte centrale gisting). De komende tijd willen we hier goed over nadenken. Toekomstige keuzes maken we met onze partners, met oog voor de maatschappelijke belangen.

Om goed voorbereid te zijn op deze opgaven zijn geavanceerde zuiveringstechnologieën en monitoringsmethoden nodig. Deze zijn continu in ontwikkeling en we onderzoeken hoe innovaties ons hierbij kunnen helpen.

We stimuleren het voorkomen van vervuiling van water bij de bron. Dit doen we door voorlichting en controle (toezicht en handhaving) bij agrarische en industriële bedrijven en aan de hand van bewustwording en gedragsverandering bij burgers. Lobbywerk via de Unie van Waterschappen kan daarbij ook helpen. Om op nationale of internationale schaal te voorkomen dat ongewenste stoffen in ons systeem terecht komen.

Circulariteit in werken, beheer en onderhoud

Circulair werken en circulair inkopen is nauw verweven met assetmanagement. Voor onze bedrijfsvoering betekent circulariteit dat we rekening houden met alle kosten van de hele levensduur van producten zoals meubilair, vervoer en materieel, apparatuur en installaties. Het gaat niet meer alleen om de eerste investering. Zo krijgen restwaarde en hergebruik van het geheel, van onderdelen of van bepaalde grondstoffen, meer en meer een plek in ons assetmanagement. Daar hoort ook bij dat we de milieueffecten, waaronder ook de uitstoot van broeikasgassen, op geld zetten en meewaarden. Hiervoor zijn inmiddels instrumenten ontwikkeld, mede vanuit de ook door ons ondertekende Green Deal over duurzame grond- weg- en waterbouw (Green Deal DGWW).

Slib dat vrijkomt bij baggerwerkzaamheden kan meestal goed worden gebruikt, bijvoorbeeld bij toekomstige versterkingen van de regionale keringen. De combinatie van baggeren van het Damsterdiep en de versterking van de Eemskanaalkade is daarvan een mooi voorbeeld. In het kader van het landelijke project “de Meegroeidijk” wordt onderzocht of slib inzetbaar is voor regulier onderhoud aan (veen)dijken dan wel de gevolgen van bodemdaling kan worden gecompenseerd.

De noordelijke Groningse kwelders groeien nog. Dit resulteert in kleiachtig materiaal. Deze gebiedseigen grond is eventueel inzetbaar voor toekomstige dijkverbeteringen. Gebruik hiervan reduceert bovendien de uitstoot van CO₂ omdat minder transport van materiaal nodig is.

Vrijkomende biomassa uit ons beheerareaal kan, mits oogstbaar, worden ingezet voor tal van mogelijkheden, waaronder natuurvezelproductie, energieproductie en verbetering van de bodemvruchtbaarheid.

Installaties zoals gemalen en waterzuiveringen gaan we anders ontwerpen. Door bijvoorbeeld meer modulair te bouwen kunnen we beter onderdelen vervangen en onze assets eenvoudiger vergroten of verkleinen: niet alles gaat even lang mee. We zoeken meer naar hergebruik van bestaande installaties, delen daarvan of grondstoffen daaruit. Dit hoeven overigens niet onze eigen installaties te zijn. We zorgen ervoor dat onze installatie geheel of gedeeltelijk kan worden hergebruikt óf dat tenminste duidelijk is welke grondstoffen erin zijn opgeslagen (materialenpaspoort).

5. We zijn een gewaardeerde (beleids)partner

We zijn een uitvoerende overheidsinstantie en daarin zijn we een autoriteit. We blijven onze kerntaken uitvoeren en zo nodig verrijken. Onze partners vragen wel een meer agenderende en faciliterende rol van ons. Dit pakken we op conform de Omgevingswet.

Waarde toevoegen door een nieuwe vorm van (samen)werken

We willen onze organisatie en manier van werken fit voor de toekomst maken. Daarbij hoort het aantoonbaar werk maken van het integraal benaderen van het werk wat ons te doen staat in nieuwe verhoudingen tussen inwoners, bedrijfsleven, partners en medeoverheden.

Noorderzijvest gezond, veilig, schoon en toekomstbestendig houden en maken kunnen wij niet alleen. Daarvoor zijn de vraagstukken – zoals het energievraagstuk, de gevolgen van de klimaatverandering, de opgave naar een circulaire economie, kwetsbare biodiversiteit en de toenemende ruimteclaims – te groot en te complex. Per definitie zijn meerdere spelers betrokken. Wij zijn één van de schakels in een omvangrijk netwerk van partijen: ondernemers, inwoners, maatschappelijke organisaties, overheden. Elke schakel in de keten voegt waarde toe. Vanuit zijn of haar eigen kracht. We willen de kracht van onze bewoners benutten, want zo doet het waterschap het al eeuwenlang, maar nu op een andere manier. Het antwoord op de vraag hoe we daarmee omgaan en wat onze omgeving dan van ons mag verwachten levert een nieuwe ‘governance’ op voor onze organisatie die zich geplaatst ziet voor veranderend werk in een snel veranderende omgeving.

We stellen ons op als integrale samenwerkingspartner die naast inhoudelijke kennis van water ook het grotere geheel ziet en zich hiervoor op de juiste manier inzet. We willen en moeten het goede gesprek extern voeren. We zetten in op het verkennen, herkennen en erkennen van de bredere maatschappelijke opgave en hier aansluiting bij zoeken (breder leren kijken dan je eigen opgave waardoor meerwaarde in de omgeving gecreëerd kan worden). Verbinding maken met onze samenwerkingspartners (op zoek naar motivatie, belangen, betrokkenheid, etc.) om te komen tot een goede samenwerking om onze doelen te kunnen realiseren. Dit gaat zowel om inwoners en ondernemers (de maatschappij) als om gemeenten en provincies (en andere ketenpartners).

Het waterbeheer en de drinkwatervoorziening in Nederland zijn gezamenlijke verantwoordelijkheden van Rijk, Provincies, gemeenten, waterschappen en drinkwaterbedrijven. We zijn als serieuze zichtbare partner in beeld om het werk en de opgaven van medeoverheden aan te vullen, tastbaar en haalbaar te maken en daarmee onze eigen inzet de juiste plek te geven. Dat moet nu omdat op dit moment bij veel partners de koers voor de toekomst wordt uitgezet in hun eigen omgevingsvisies: Nationaal omgevingsvisie (NOVI), Provinciaal omgevingsvisie (POVI's) en Gemeentelijke omgevingsvisies (GOVI's). Dit vindt op verschillende fora al plaats: zo zitten we aan tafel bij de het Nationaal Waterplan, bij de Agenda Noord-Nederland, bij de RES Groningen, RES Drenthe en bij de Agenda Waddengebied 2050. Het hoogwaterbeschermingsprogramma en het Deltaprogramma zijn voorbeelden van waar wateropgaven voortvarend en gezamenlijk opgepakt worden. Daarnaast gaan we ook in gesprek in kleiner verband waarin de omgevingsvisies van de betrokken partners en die van ons centraal staan.

Het goede gesprek voeren we ook intern: op bestuurlijk niveau en in onderlinge ambtelijke samenwerkingen, zowel inhoudelijk integraal (over de disciplines heen kijken) als procesmatig integraal (over de verschillende schakels van de interne keten heen). Het goede gesprek betekent helder communiceren en de dialoog voeren. Daarnaast houdt het ook in dat we transparant zijn en openbaar handelen.

Mensen zijn zich steeds minder bewust van welke grote inspanningen nodig zijn om te zorgen voor veilig en schoon water en hoe ze kunnen reageren op periodes van extreme droogte en overstroming. We leven in één van de gevaarlijkste delta's in de wereld maar de veiligheid tegen teveel water is heel goed geregeld in ons land. Dat maakt ons af en toe een beetje verwend. Dit leidt helaas tot minder draagvlak voor maatregelen, zeker als budgetten onder druk staan. We moeten daarom een grotere inspanning leveren om waterbewustzijn te kweken en de urgenties van onze maatregelen onder de aandacht te brengen.

Deze eerste versie van de BOVi schept vooral de ruimte om met elkaar in gesprek te gaan. Wij brengen in onze visie duidelijk naar voren wat onze belangen, opgaven en kwesties zijn die opgelost moeten worden en gaan met de beleidspartners in gesprek om deze ook in hun visies te borgen. In een volgende versie brengen we meer scherpheid aan. Zo vraagt bijvoorbeeld gebiedsdifferentiatie om een andere onderhandelingsruimte voor onze medewerkers: in plaats van generiek wordt het meer specifiek. Zo zetten we, in samenspraak met onze partners, onze assets bij het Lauwersmeer bijvoorbeeld anders in dan bij de Eemshaven. Op deze manier faciliteren we het versterken van de ruimtelijke ambities van onze partners.

Meer agenderend, signalerend, inspelend op ontwikkelingen

We willen nu al werken zoals we straks met de Omgevingswet moeten werken: van A naar B op de manier van B. We doen dat met een open houding, gericht op de maatschappelijke meerwaarde.

Samen met onze partners werken we conform de Omgevingswet: als één overheid, van taakgestuurd naar opgavegericht. Van alleen toetsen en handhaven naar meedenken, mee helpen ontwikkelen en elkaars belangen en opgaven goed kennen is een verandering van onze rol als waterschap. We komen eerder aan tafel bij onze partners: niet meer beperken tot achteraf een watertoets doen, maar vooraf aan tafel met visie. Zeker tijdens een visievormingsproces (voor de POVi's en GOVi's in ons gebied) is het zaak om goed te luisteren naar hun belangen, opgaven en kwesties die opgelost moeten worden.

We zijn tijdens onze onderhandelingen eerlijk en transparant over de mogelijkheden en onmogelijkheden van ons watersysteem. We spelen open kaart als maatregelen mogelijk negatieve consequenties kunnen hebben met de constructieve houding om samen naar gepaste oplossingen te zoeken. Dit betekent dat we soms ook 'nee' zullen zeggen tegen een ontwikkeling. Immers: we willen en kunnen op de lange termijn niet alles altijd meer technisch oplossen. We kijken meer naar de mogelijkheden en onmogelijkheden die een bepaalde locatie heeft. Hierdoor zijn we soms minder volgend en faciliterend, maar des te meer volwaardig partner in de ruimtelijke omgeving.

Met deze BOVi hebben wij ons 'huiswerk' gedaan om tijdens visievormingsprocessen van onze partners (de POVi's en de GOVi's) waardevolle inbreng te leveren en meer agenderend te zijn. Door goed te luisteren en mee te denken kunnen we verbinding leggen met de belangen, opgaven en kwesties van onze partners

Implementatie Omgevingswet

Op dit moment kennen we 40 wetten, 120 algemene maatregelen van bestuur (AMvB's) en een paar honderd ministeriële regelingen op het gebied van de leefomgeving. Diverse wetten behandelen slechts een onderdeel van de leefomgeving (bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, milieu, bodembeheer), kennen hun eigen terminologie en spreken elkaar soms tegen. In de Omgevingswet zal uiteindelijk een groot deel van die wetten worden geïntegreerd. Bovendien gaan we terug naar vier AMvB's. Zo maken we een nieuwe waterschapsverordening waarmee we de regeldruk sterk verminderen en deze Blauwe Omgevingsvisie waarin we ons strategisch beleid integraal, opgave- en gebiedsgericht vormgeven.

We gaan zowel ons beleid als onze regelgeving digitaal ontsluiten en we gaan met elkaar het gesprek aan wat “werken in de geest van de Omgevingswet” vraagt van onze eigen invulling van ons werk. Een mooi voorbeeld van ons veranderende werk is de pilot rondom de Lauwersmeerdijk. Deze richt zich vooral het vormgeven van participatie en het gebruik van de kerninstrumenten die de nieuwe wet biedt. In de aanpak van de Lauwersmeerdijk is veel voorbereidend werk samen met partners en de omgeving gedaan.

Een belangrijk onderdeel van dit traject is ook dat overheid en inwoners zoveel mogelijk kunnen beschikken over dezelfde en gelijke informatie. Een inwoner kan bijvoorbeeld straks met een klik op de kaart kan zien welke regel(s) en welk beleid ergens gelden. Daar wordt een landelijke voorziening voor ingericht: dat is het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO). Het nieuwe digitale stelsel vervangt straks het Omgevingsloket Online (OLO) en www.ruimtelijkeplannen.nl.

Het bouwen van het DSO is een enorme klus. Dat is door de coronacrisis verder vertraagd. Daarom heeft de minister van Binnenlandse Zaken besloten de inwerkingtreding van de Omgevingswet een jaar uit te stellen. De inwerkingtreding van de wet is nu voorzien op 1 januari 2022. Alle ketenpartners (Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen) hebben zich gecommitteerd aan deze datum. Voor het implementatietraject bij Noorderzijlvest maakt deze vertraging niet heel veel verschil. De doelstellingen van de Omgevingswet om integraal, opgave-, gebieds-, en klantgericht te werken sluiten namelijk naadloos aan op het bestuursakkoord van ons eigen waterschap. We zetten de implementatie daarom met dezelfde energie door. Met onze partners in Groningen en Drenthe hebben we afgesproken dat zij dit ook doen. Zo is iedereen op tijd klaar en kan er worden geoefend en kunnen we alvast werken in de geest van de Omgevingswet.

6. We zijn een maatschappelijk verantwoordelijke overheid

We hebben een belangrijke maatschappelijke taak. Die verantwoordelijkheid nemen we al 800 jaar op ons, met verve! We leven immers in één van de gevaarlijkste delta's ter wereld die intussen heel erg veilig is gemaakt. Dit betekent dat we ons flexibel opstellen en meebewegen in maatschappelijke ontwikkelingen om onze taken uit te voeren. Dat kunnen we heel goed.

In de BOVi geven we onze lange termijnvisie weer, ook over de manier waarop we omgaan met onze investeringsruimte. We voldoen aan onze (wettelijke) verplichtingen en nemen een bredere maatschappelijke verantwoordelijkheid. Naast de Omgevingswet blijven we voldoen aan onze wettelijke verplichtingen zoals de Kaderrichtlijn Water, Natura 2000, de Richtlijn Overstromingsrisico's, en de Habitatrichtlijn.

Werken aan adaptief deltamanagement

Ver vooruitkijken betekent rekening houden met onzekerheden in klimaatverandering en sociaaleconomische ontwikkelingen. De overheid zorgt ervoor dat Nederland voorbereid is op meerdere toekomstscenario's. We kiezen strategieën en maatregelen waarmee we flexibel kunnen inspelen op nieuwe metingen en inzichten in bijvoorbeeld het klimaat. We doen nu wat nu nodig is. We hebben aanvullende maatregelen klaarliggen voor het geval deze in de toekomst nodig zijn. Dat noemen we **adaptief deltamanagement**. Deze manier van werken wordt door alle betrokken partijen gezien als nuchtere oplossing voor het omgaan met onzekere ontwikkelingen.

Om de nieuwe aanpak in praktijk te kunnen brengen, zijn nationale kaders nodig. Het Deltaprogramma heeft daar vanaf 2010 stap voor stap naartoe gewerkt, samen met overheden, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Alle beschikbare en nieuwe kennis is daarbij benut. Dat heeft geresulteerd in voorstellen voor 'deltabeslissingen' waaraan Waterschap Noorderzijlvest zich heeft gecommitteerd:

- ***Deltabeslissing Waterveiligheid***: nieuwe aanpak voor de bescherming van mensen en economie tegen overstromingen;
- ***Deltabeslissing Zoetwater***: nieuwe aanpak voor het beperken van watertekorten en het optimaal benutten van zoetwater voor economie en nutsfuncties;
- ***Deltabeslissing Ruimtelijke adaptatie***: nieuwe en gerichte aanpak voor waterrobuuste en klimaatbestendige (her)ontwikkeling in bebouwd gebied;
- ***Deltabeslissing IJsselmeergebied***: structurerende keuzes voor waterveiligheid en zoetwater in het IJsselmeergebied.

Zorgen voor duurzame oplossingen, kwaliteit verbeteren en kwetsbaarheid verminderen.

De opgaven waar wij voor staan zijn complex, urgent en fors. De investeringen die we moeten doen om ons gebied leefbaar te houden zijn stevig. Onze infrastructuur draagt bij aan een watersysteem dat tegen een stootje kan. In het licht van snelle klimaatverandering, verzilting, een bodemdaling die doorzet en afspraken om te verduurzamen, blijft het daarom noodzakelijk dat we blijven investeren om:

- te zorgen voor veilige dijken, droge voeten, extra bemalingscapaciteit en de mogelijkheid om stevig in te grijpen om het waterpeil meer passend te maken;
- maatwerk te kunnen leveren voor waterkwaliteit, passend peilbeheer, waterkwantiteit en te werken vanuit de natuurlijke eigenschappen van de deelgebieden in ons totale beheergebied;
- de aandacht te verleggen van louter 'afvoeren' naar de kern van het verdelingsvraagstuk en ons takenpakket te verrijken en bij te stellen voor het inrichten van een robuuster watersysteem;
- te veranderen van alleen toezichthouden naar meedenken en mee ontwikkelen en ons opstellen als een serieuze deskundige en agenderende adviespartner in de regio;
- de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en (renderende) opwek van duurzame energie te realiseren ter compensatie van onze klimaatvoetafdruk;
- de grondstoffen en energiestromen in onze zuiveringsinstallatie te kunnen winnen en verwaarden;
- vergaande afkoppeling van hemelwater stevig te stimuleren.

De kosten voor het beheersen van alle (unieke) facetten van ons veranderende watersysteem en de uitvoering van onze zuiveringstaak lopen steeds verder op. Dat heeft ervoor gezorgd dat onze tarieven behoorlijk omhoog zijn gegaan in de afgelopen jaren. We gaan bewust om met onze beperkte investeringsruimte die we elke jaar in de kaderbrief en het daaropvolgende jaarplan afspreken. We willen echter ook onze verantwoordelijkheden dragen in de urgente maatschappelijke opgaven. Hier zit spanning op. Dit betekent dat we telkens, als we in gesprek zijn met onze gebiedspartners, kijken naar het financiële plaatje om de maatschappelijke kosten & baten gelijkmatig te verspreiden. Vele van onze investeringen vragen een langere termijnvisie en we zijn daarom zorgvuldig in het duidelijk maken van de financiële risico's van besparingen op korte termijn. Zo hoeven we tot 2050 niet anders om te gaan met kustverdediging. We weten echter nu al dat het daarna anders wordt: dijken kunnen we niet eindeloos ophogen. Investeren in tijdig onderzoek naar lange termijnoplossingen levert uiteindelijk kostenbesparingen op. Niet alleen voor ons als waterschap, maar voor de maatschappij als geheel.

We transformeren digitaal

Het strategisch belang van informatie voor het waterschap groeit. Informatie is van levensbelang in onze contacten met inwoners en partners: we krijgen, delen en verwerken op allerlei niveaus in toenemende mate informatie. De digitale transformatie gaat veel vragen van de organisatie en bestaat zeker niet alleen uit IT-oplossingen en informatieveiligheidsaspecten: het gaat om het anders inrichten van processen, werkwijzen, samenwerkingsvormen (over de grenzen van teams en organisaties heen) en het anders gebruiken van onze kennis en expertise. De ambitie ligt in het daadwerkelijk handen en voeten geven aan de uitwerking van de digitale transformatie van de moderne overheidsorganisatie. Digitale transformatie is een randvoorwaarde om de toenemende complexiteit van ons werk aan te kunnen.

Automatisering en digitalisering hebben invloed op onze takenpakket. We gaan anders werken. We kunnen steeds meer gebruik maken van geautomatiseerde systemen en geavanceerde meetinstrumenten. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om met sensoren data te verzamelen over de toestand van de dijken of drones in te zetten om watermonsters te nemen. Dit betekent dat we minder met de hand doen, maar meer kennis nodig hebben om de data te verwerken en interpreteren. Het betekent ook anders werken met een continue datastroom – denk hierbij aan de schouw in de toekomst met satellietbeelden uitvoeren in plaats van één keer per jaar in levenden lijve.

De digitale transformatie betekent ook een andere manier van samenwerking met onze partners. Zo kunnen we in de toekomst bijvoorbeeld veel actuele meetgegevens in de afvalwaterketen met gemeentes gaan uitwisselen, zodat we veel eerder kunnen ingrijpen op problemen zoals piekbuien. Uiteraard is het noodzakelijk om selectief te zijn in de gegevens die we delen en hier zorgvuldig mee om te gaan.

We stellen ons op als proactieve en ondernemende overheid.

Het waterschap is geen ondernemer maar kan tegelijkertijd wel ondernemend zijn. Dit betekent dat we open staan voor initiatieven die niet tot onze kerntaken behoren. Daarbij hoort het blijven zoeken naar opbrengsten om ons werk te kunnen meefinancieren: investeren om te renderen. Een overgang naar een circulaire economie en de energietransitie bieden hiervoor kansen. We hebben grondstoffen die we kunnen verwaarden. Opwek van duurzame energie en de verhuur van eigendommen voor energieopwekking door derden zijn ook verdienmodellen. De warmte en koelte in water (aquathermie) heeft nu nog geen waarde, maar krijgt dat op termijn mogelijk wel. Ook de verwerking van afvalwater en slib voor derden is een voorbeeld van opbrengsten welke we al jaren hebben.

Tegelijk zoeken we naar mogelijkheden om te besparen. Dit kan betekenen dat we werk met werk maken vanuit onze eigen bedrijfsvoering en ook met die van onze partners. Slimme ruimtelijke oplossingen betekenen vaak besparingen op de lange termijn voor ons en de maatschappij als geheel. Een goed voorbeeld daarvan is niet bouwen in gebieden waarvan we weten dat dat op lange termijn veel (dure) maatregelen gaat vragen. Of het besparen op kosten voor zuivering door vergaand hemelwater af te koppelen. Dit vraagt wel om een ander gesprek met onze partners om de lange termijn maatschappelijke kosten en baten in beeld te krijgen. Hiermee koersen we op een aanscherping van het bedrijfsvoeringsproces.

Met onze BOVi gaan we een toekomstbestendig waterbeheergebied met robuust werk aan water, met maatwerk, met elkaar tegemoet!
